

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Općina
Preko

ZNANSTVENI SKUP
PREKO I NJEGOVO PODRUČJE

Zadar – Preko
25. i 26. lipnja 2021.

.....
PROGRAM I KNJIGA SAŽETAKA
.....

Znanstveni skup
PREKO I NJEGOVO PODRUČJE
Zadar – Preko, 25. i 26. lipnja 2021 .

Nakladnici
Sveučilište u Zadru
Općina Preko

Za nakladnike
Dijana Vican, rektorica
Jure Brižić, načelnik

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Predsjednik
Robert Bacalja

Članovi
Zlatko Begonja, Josip Faričić, Sofija Klarin Zadravec,
Sven Marcelić, Šime Marcelić, Šime Mihatrov, Diana Sorić,
Sofija Sorić i Ante Uglešić

Tajnica skupa
Sofija Sorić

Uredništvo
Robert Bacalja
Diana Sorić
Sofija Sorić

Lektura
Josip Galić

Fotografije
Dragutin Parčić (fotografija Preka oko 1862.) i Marko Telak

Grafičko oblikovanje korica
Nilo Karuc

Grafičko oblikovanje, prijelom i tisak
Grafikart d. o. o., Zadar

ISBN 978-953-331-255-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Znanstvene knjižnice u Zadru pod brojem
160607035

PROGRAM ZNANSTVENOGA SKUPA *PREKO I NJEGOVO PODRUČJE*

PETAK, 25. lipnja 2021. Sveučilište u Zadru

8:30 – 9:00	Registracija sudionika Svečana dvorana Sveučilišta u Zadru, Obala Petra Krešimira IV. 2	
9:00 – 9:30	Otvaranje skupa / pozdravne riječi (Svečana dvorana) Prof. dr. sc. Dijana Vican, rektorica Sveučilišta u Zadru Mons. dr. sc. Želimir Puljić, zadarski nadbiskup Jure Brižić, mag. oec., načelnik Općine Preko Prof. dr. sc. Robert Bacalja, predsjednik Organizacijskoga odbora skupa Glazbeni program: J. S. Bach: koncert za obou i violinu, <i>Allegro</i> Silvana Milišić Šoša, oboa; Ivana Šoša Tošić, violina; Jurica Šoša, klavir	
	Sekcija A (Svečana dvorana)	Sekcija B (dvorana 143)
I. 9:30 – 10:45 <i>Svaki izlagač 15 min i na kraju 15 min za raspravu</i>	<i>moderator: Robert Bacalja</i> Smiljan Gluščević, Dvorine – rimska ladanjska (?) vila u Preku i nova razmišljanja o antičkom gospodarstvu na otoku Ugljanu Ante Uglešić, Najraniji kršćanski tragovi na području Preka Martina Dubolnić Glavan, Kulturni krajolik Lukorana – prilog poznavanju materijalne kulturne baštine Općine Preko Mato Ilkić i Jakov Vučić, Numizmatički nalazi sa šireg područja Preka Rasprava: 15 min	<i>moderator: Zlatko Begonja</i> Marko Brkljačić, Glagoljaška baština samostana sv. Pavla Pustinjaka na Školjčicu Lucija Konfic, Notna zbirka samostana sv. Pavla Pustinjaka na Galevcu – crtice iz glazbene prošlosti Galevca i Preka Ante Gverić, Prečanin Josip Marčelić – biskup dubrovački Ante Orlović i Nevena Štokić, Fotografije Preka iz fundusa Galerije umjetnina Narodnoga muzeja Zadar Rasprava: 15 min
10:45 – 11:00	Stanka za kavu	
II. 11:00 – 12:15	<i>moderator: Josip Faričić</i> Mario Soljačić, Povjerenstvo Hrvatskoga književnog društva svetog Jeronima u Preku (1913. – 1933.) Robert Bacalja i Elvis Ražov, Periodika u Preku između dva svjetska rata Živko Nižić, Prečka Ivaniza kao paralelni protagonist u romanu Silvija Teste <i>La zaratina</i> Katarina Ivon, Jelena Alfirević, Zadarsko-prečki motivi u pjesništvu Stjepana Benzona Rasprava: 15 min	<i>moderator: Sanda Uglešić</i> Nikola Markulin, Mletačka teritorijalna vojna organizacija na otoku Ugljanu s posebnim osvrtom na Preko Zdenko Dundović, Preški agrar u 17. i 18. stoljeću prema zapisima zadarskih bilježnika Ante Delić, Don Ante Matacin u društvenim i političkim previranjima svoga vremena Zlatko Begonja, Režimska presija prema obitelji Mašina Rasprava: 15 min

<p>III. 12:15 – 13:30</p>	<p><i>moderator: Šime Marcelić</i> Grozdana Franov-Živković i Danijela Deković, Stanovništvo župa Sutomišćica i Preko na temelju matičnih knjiga i ostalih dokumenata od kraja 17. do kraja 19. stoljeća Vera Graovac Matassi, Suvremeni demografski izazovi Preka Sven Marcelić, Lokalna zajednica Preka – društveni, infrastrukturni i ekološki aspekti Josip Faričić, Ante Šiljeg, Tome Marelić i Ivan Marić, Geografske osnove vrednovanja prirodne i kulturne baštine otočica Ošljaka (Lazareta) Rasprava: 15 min</p>	<p><i>moderator: Lucija Konfic</i> Ivica Vigato, Jezične, grafo-lingvističke i stilske osobitosti dviju madrikula iz Sutomišćice i Preka Diana Sorić i Teuta Serreqi Jurić, Osobni arhivski fond biskupa Josipa Marčelića (HRAZDN-36) iz Arhiva Zadarske nadbiskupije Milenko Lončar i Emil Hilje, Natpis na škropionici u crkvi sv. Ivana u Preku Rasprava: 15 min</p>
<p>13:30 – 15:30</p>	<p>Ručak za sudionike skupa u restoranu Barbakan</p>	
<p>IV. 15:30 – 16:45</p>	<p><i>moderator: Teodora Vigato</i> Tihomil Maštrović, Početci hrvatskoga kazališta i Preko Teodora Vigato, Redatelj Šime Dunatov Mikica Maštrović, Prinos Ante Sorića hrvatskoj galeristici, muzejskom menadžmentu i marketingu Sanja Vulić, Ante Toni Valčić kao pjesnik i leksikograf Rasprava: 15 min</p>	<p><i>moderator: Ante Uglešić</i> Mirko Đinđić, Politički život Preka od 1865. do 1918. Šime Mihатов, Euharistijski kongres u Preku 1925. godine – svjedočanstvo vjerskoga i nacionalnoga identiteta Maja Runje, Javni prosvjed u Preku 1956. Jakša Raguž, Otok Ugljan u Domovinskom ratu 1991./1992. Rasprava: 15 min</p>
<p>V. 16:45 – 17:45</p>	<p><i>moderator: Vera Graovac Matassi</i> Sanda Uglešić, Osnovno školstvo u Preku za vrijeme austrijske vlasti Igor Radeka, Niža gimnazija na otoku Galevcu nadomak Preka (1901. – 1943.) Ivo Nižić, Glagoljaški napjevi u Preku – živa baština Rasprava: 15 min</p>	<p><i>moderator: Mirko Đinđić</i> Jadran Kale, Poljske „kućice“ (pseudokupole) u kulturnom krajoliku Preka Jasenka Lulić Štorić, Izvori za prešku tradicijsku nošnju Manuela Vladić-Maštruko, Slikovnica <i>Bijele ribice lavandijerice</i> autorice Manuele Vladić-Maštruko Đani Bunja, Obilježja razvoja turizma područja Općine Preko Rasprava: 15 min</p>

<p>SUBOTA, 26. lipnja 2021.</p>		
<p>8:30</p>	<p>Polazak trajekta za Preko (luka Gaženica)</p>	
<p>9:30</p>	<p>Osnovna škola „Valentin Klarin“ Preko</p>	
	<p>Sekcija A (Atrij škole)</p>	<p>Sekcija B (Učionica za hrvatski jezik)</p>
<p>I. 10:00 – 11:15</p>	<p><i>moderator: Sven Marcelić</i> Robert Bacalja i Šime Marcelić: Gospodarsko i kulturno nasljeđe Uljarske zadruge Preko Šime Marcelić, Morfološke karakteristike dviju udomaćenih sorti maslina (<i>Olea europaea</i> L.) u Preku – drobnice i karbunčele Milenska Bukvić, Priješki papučijeri kao dionici gospodarskoga razvoja mjesta Lucija Jozić, „U lancuni“ – u Preku na otoku Ugljanu Rasprava: 15 min</p>	<p><i>moderator: Sofija Sorić</i> Kristijan Juran, Gdje se nalazio srednjovjekovni samostan sv. Mihovila de Scopulo? Kristijan Juran, Fragmenti preške povijesti od 16. do 18. stoljeća David Štrmelj, Nekoliko bilješki o utvrdi sv. Mihovila Vladimir Alavanja, Ratne štete u Preku u Drugom svjetskom ratu Rasprava: 15 min</p>
<p>11:15 – 11:30</p>	<p>Stanka za kavu</p>	
<p>II. 11:30 – 12:30</p>	<p><i>moderator: Ante Šiljeg</i> Anamarija Frankić, Biomimikrija za održivi ruralni razvoj na otocima: nexus vode, energije i hrane Melita Mokus, Mali istraživači mora – Znanje o moru za održivost Ivan Tot, Održiva opskrba vodom u Preku Milenko Milović i Marija Pandža, Flora naselja Preko i otočica Ošljaka i Galevca Rasprava: 15 min</p>	<p><i>moderator: Milenko Lončar</i> Irena Marković i Marijana Čiklić, Kulturni odraz romanskog nasljeđa u govoru mjesta Preka – terminologija mora Lina Pliško i Marijana Fabijanić, Kulinarski nazivi u frazeologiji medulinskoga i prečkoga govora Mislav Benić, O prečkom govoru (N. Vuletić) Nikola Vuletić i Hrvoje Bazina, Pomorski i ribarski leksik u Preku Rasprava: 15 min</p>

<p>III. 12:30 – 13:30</p>	<p><i>moderator: Kristijan Juran</i> Sofija Sorić, Sakralna baština Preka Sofija Sorić, Ladanjske kuće u Preku fra Božo Sučić, Franjevci trećoredci župnici i pastoralni djelatnici u Preku Rasprava: 15 min</p>	<p><i>moderator: Mirisa Katić</i> Mirisa Katić, Prve učiteljice pučke škole u Preku Jasna Marčelić, Značajni nacionalno nijansirani liturgijski i crkvenopravni doprinosi dubrovačkoga biskupa Josipa Marčelića Ivica Vučak, Ivo i Josip Marčelić – dvojica istaknutih liječnika iz Preka Rasprava: 15 min</p>
<p>13:30 – 14:00</p>	<p>30. pjesnička manifestacija <i>Bržićeve dvor</i> posvećena Pavlu Jerolimovu i Ivici Matešiću Jeremiji. <i>U programu sudjeluju:</i> Milena Dundov, Drago Krpina, Tomislav Marijan Bilosnić, Vlatko Majić, Jelena Rušev Mogilevskij i Robert Bacalja Ženska klapa <i>Lavandijere</i> <i>Suorganizator:</i> Društvo hrvatskih književnika – Ogranak u Zadru</p>	
<p>14:00</p>	<p>Svečani ručak za sudionike skupa</p>	
<p>15:30</p>	<p>Izlet na Školjić, posjet samostanu sv. Pavla Pustinjaka</p>	
<p>18:00</p>	<p>Ivo Nižić: <i>Križina</i>, pasionski oratorij dirigent: Ivo Nižić, režija: Živko Nižić Crkva Gospe od Ružarija / Nova crkva u Preku <i>Sudjeluju:</i> Zbor <i>Condura Croatica</i>, Zadar, Udruga žena <i>Luzor</i>, Preko, KUD Preko <i>Solisti:</i> Davor Stipanov, Mateo Marnika i Mladen Košta <i>Dueti:</i> Jelena Rušev Mogilevskij, Jasna Košta, Mirna Lisica, Nevija Pavić i Milena Petani</p>	

Vladimir Alavanja

RATNE ŠTETE U PREKU U DRUGOM SVJETSKOM RATU

Mjesto Preko bilo je izloženo tijekom Drugoga svjetskog rata topničkom granatiranju talijanske i njemačke vojske. Od kraja 1943. godine Preko je izloženo i zračnim udarima njemačkoga i savezničkoga zrakoplovstva. Najžešće topničko granatiranje bilo je 15. rujna 1943. godine, potom pri kraju listopada 1944. godine. Bilo je ljudskih žrtava kao i znatnih materijalnih šteta na kućama i brodovlju. Većina se stanovništva sklonila od pogibelji u druga mjesta zadarskoga arhipelaga. U izbjeglištvu su ostali od dva do devet mjeseci.

Ratne štete obuhvaćaju poginule od bilo koje vojske, ranjene, uhićene, zarobljene, internirane, konfinirane, odvedene na prisilni rad, mobilizirane, raseljene itd. U ratne se štete ubrajaju povreda zdravlja i tijela, povreda ljudskoga dostojanstva, povreda spolnoga integriteta, štete zbog oskudice, pljačke radne snage. Materijalne štete jesu štete na kućama, stajama, skladištima, usjevima, voćnjacima, domaćim životinjama, štete na poljoprivrednim strojevima, spravama i alatima, štete na vozilima i brodovima, štete na pokućstvu, namještaju, robi (tkaninama), gubitak gotovoga novca, vrijednosnih papira, imovinskih prava, izgubljena dobit itd.

U radu se obrađuju poginuli i nestali Prečani. Nabrojene su uništene i znatno oštećene obiteljske kuće. Opisane su štete na samostanu sv. Petra i Pavla na Galevcu. Imenovani su vlasnici oštećenih i uništenih brodova.

Da bi se razumio kontekst nastalih ratnih šteta, ukratko su opisane najveće vojne operacije i vojne racije talijanske vojske te njemačko vojno zauzeće Preka krajem 1943. godine. Opisani su talijanski fašistički koncentracijski logori Ošljak, Molat, Ugljan te hrvatski zbjeg u Egiptu (El Shatt, El Kataba, Tolumbat).

Ključne riječi: ratne štete, Drugi svjetski rat

Vladimir Alavanja profesor je povijesti i arheologije. Umirovljeni voditelj je odjela Muzej grada Zadra Narodnoga muzeja Zadar. Za znanstvene skupove o otoku Ravi i Kalima obradio je slične teme kao i ovdje prijavljenu temu „Ratne štete u Preku u Drugom svjetskom ratu“. Autor je koncepcija i autor kataloga dvadesetak izložbi koje je priredio u Narodnome muzeju Zadar te koautor desetak izložaba i kataloga. Vezano uz ovu temu, autor je izložaba i kataloga „Savezničko bombardiranje Zadra“, „Talijanski logori u sjevernoj Dalmaciji“, „Hrvatski zbjeg u El Shattu“. Urednik je desetak knjiga. Izdvajaju se knjige Vjekoslava Mavre *Iseljništvo Kukljice 1918. – 2007.*, *Kukljica i antifašizam 1928. – 1945.* te Josipa Bašića *Bepa Molat u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1945.: tragom događanja*. Recenzent je knjige dr. sc. Josipa Grbelje *Talijanski genocid u Dalmaciji – konclogor Molat*. Autor je prikaza knjige Darka Gulina *Don Srećko Pavić i Talijanski konclogor Zlarin* (u tisku).

GOSPODARSKO I KULTURNO NASLJEĐE ULJARSKE ZADRUGE PREKO

U radu će se na temelju dokumenata, napose knjige zapisnika glavnih skupština Uljarske zadruge u Preku rekonstruirati rad toga dioničarskog društva utemeljena 1905. g. Jedan od inicijatora organiziranja društva bio je i dubrovački biskup Josip Marčelić, koji je u svojoj biskupiji snažno poticao ovakve oblike socijalno-gospodarskoga organiziranja kao preduvjeta opstanka hrvatskoga čovjeka na svojoj zemlji u vrijeme velikoga vala iseljavanja iz Dalmacije na početku dvadesetoga stoljeća. U knjigu dioničara upisan je kao prvi član, a upisano je ukupno osamdeset dioničara. Jedan je od ciljeva rada istaknuti razvojne faze kroz nekoliko država i državnih uređenja i u vremenu turbulentnih povijesnih promjena u dvadesetom stoljeću (zadruga je započela svoj rad u doba Austro-Ugarske, nastavila u doba Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije, zatim se održala tijekom talijanske okupacije, nakon Drugoga svjetskog rata u novom sustavu poslije nacionalizacije mijenja naziv u Poljoprivrednu zadrugu Preko i konačno nakon demokratskih promjena u Republici Hrvatskoj devedesetih godina dvadesetoga stoljeća vraća prvotni naziv). Cilj je zatim utvrditi razvoj kapaciteta (povećanje proizvodnje od 1905. do početka 21. stoljeća) i utjecaj Uljarske zadruge Preko na gospodarski razvoj Preka i poticanje kulture maslinarstva i maslinova ulja u Preku i na otoku Ugljanu. Uljarska zadruga Preko svojim je aktivnostima poticala razvoj Preka, pa se doznaje da je 1912. ravnateljstvo odobrilo smještaj gospodina Jarabeka (kao i prethodne godine, dakle 1911.) u svojim prostorijama, što je jedan od prvih spomena turizma u Preku. Između dvaju svjetskih ratova u prostorijama se odvijaju sportske i razne kulturne i društvene aktivnosti Hrvatskoga katoličkog orla, Sokola, zatim kuba Jadran i dr. I prvo javno električno osvjetljenje Preka vezuje se za Uljarsku zadrugu, kada je 1926. odobren zahtjev Općine Preko da zadruga dade od svoje električne energije „jakost od nekoliko lampa na obali“. Konačni je cilj rada osvijetliti i utvrditi sve gospodarske i kulturne prinose Uljarske zadruge Preko i njezinih zadrugara razvoju Preka.

Glavne riječi: Uljarska zadruga Preko, gospodarstvo, kultura, maslinarstvo, turizam, Preko, razvoj

Robert Bacalja rođen je u Zadru 6. svibnja 1962. Osnovnu školu, gimnaziju i Filozofski fakultet završio je u Zadru, a 1991. magistrirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Godine 2000. na Filozofskom fakultetu u Zadru obranio je doktorsku disertaciju *Književni rad Arsena Wenzelidesa*. U prosincu 2017. izabran je u zvanje redovitoga profesora na Sveučilištu u Zadru. Znanstveni su mu interesi usmjereni prema hrvatskoj književnosti 19. i 20. stoljeća, osobito razdoblju hrvatske moderne. Sudjelovao je na velikom broju znanstvenih skupova u zemlji i inozemstvu. Urednik je više znanstvenih zbornika te glavni urednik znanstvenoga časopisa *Magistra ladertina*. Objavio je tri znanstvene monografije: *Književni rad Arsena Wenzelidesa* (Zagreb, 2006.), *Dubrovačke teme i portreti* (Zadar, 2011.) i *Mit i dječja književnost* (Zagreb, 2017.). Dosad je objavio tri zbirke dijalektalne poezije: *I sve pasivo* (Zagreb, 1995.), *Kolo muora i mocir* (Zagreb, 1997.) i *Besida o Tomi kuoga su na školju zvoli Odisej* (Zadar 2016.). Godine 2001. u Zadru mu je izašla zbirka proze *Piazza Navona*. U Zagrebu su mu objavljeni romani *Put do tihe luke* (2003.) i *Razgovor o vječnosti* (2008.) te pjesnička zbirka *Iz Wiener Neustadta i drugih gradova* (2018.). Koautor je grafičkih mapa *Firentinska igra* (s Josipom Zankijem) i *Prid ultimu agusta* (s Igorom Konjušakom). Bio je voditelj (s Josipom Zankijem) međunarodnoga umjetničkog projekta *Dolazak u baštinu*, a potaknuo je i međunarodni projekt (u kojem je i sudjelovao): *Promjena svjetla: sjećanje na otok /Lichtwechsel: Erinnerung an eine Insel – 50 Jahre Puch – Graz – Preko*. Član je Društva hrvatskih književnika, Matice hrvatske, Hrvatske udruge istraživača dječje književnosti i Hrvatskoga književno-pedagoškog zbora. Obnašao je dužnost prorektora za studije i studentska pitanja Sveučilište u Zadru u mandatnom razdoblju 2011. – 2015.

Šime Marcelić, mag. ing. agr., rođen je 1986. g. u Zadru. Na Doktorski studij poljoprivrednih znanosti na Agronomskom fakultetu u Zagrebu upisan je 2015. g. Diplomirani je inženjer agronomije, smjera hortikultura, usmjerenja voćarstvo. Zaposlen je kao asistent na Odjelu za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru od 2015. Izvodi nastavu i vježbe na preddiplomskom studiju Primijenjene ekologije u poljoprivredi na kolegijima Maslinarstvo i uljarstvo, Osnove voćarstva i Povrčarstvo. U znanstvenom radu sudjeluje u istraživanjima vezanima uz maslinarstvo i proizvodnju maslinova ulja. Trenutno je stručni suradnik na projektu IRI „SAN – Smart Agriculture Network“ (2018. – 2022.). Upisan je u znanstveni registar u Ministarstvu znanosti i obrazovanja pod matičnim brojem znanstvenika 349050, a radovi mu se nalaze u Hrvatskoj znanstvenoj bibliografiji CROSBi na poveznici <https://bib.irb.hr/lista-radova?autor=349050>. Aktivni je član udruge senzornih analitičara maslinova ulja „Olea“ Zadar od 2010., a u Ministarstvu poljoprivrede nalazi se na listi senzornih kušača maslinova ulja. Područje su njegova znanstvenog zanimanja tehnologije u maslinarstvu, a sa stručne strane unaprjeđenje maslinarske proizvodnje.

PERIODIKA U PREKU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

U radu se analiziraju posljednje novine don Ivo Prodana *Preko* i njegov prilog *Puk (Il Popollo)*, koji su izlazili u *Preko* od kolovoza 1928. do siječnja 1929. Prodanova tiskara, koja je zatvorena zbog talijanske okupacije i kasnije pripojenja Zadra Italiji, premještena je 1927. u *Preko*, gdje nastavlja s radom. Iz novinskih članaka i pisama don Ivo Prodana rekonstruirat će se kulturni imaginarij *Preka* s kraja dvadesetih godina 20. stoljeća i uloga novina u političkom, društvenom i kulturnom životu *Preka*. Drugi dio rada osvrnut će se na djelovanje tiskare, koju su 1930. kupili franjevci trećoredci sa Školjića kraj *Preka*. Između zasebnih izdanja vjerskih knjiga tiska se i *Vjesnik Počasne straže presvetog Srca Isusova* tijekom 30-ih godina 20. stoljeća. Analizom lista nastojat će se osvijetliti uloga suradnika i urednika, ali i Školjića i *Preka*, gdje su uprava i uredništvo *Vjesnika* (u samostanu sv. Pavla Pustinjaka) u vjerskom i kulturnom životu Hrvatske toga doba.

Ključne riječi: don Ivo Prodan, list *Preko*, Hrvatska katolička tiskarna, *Vjesnik Počasne straže presvetog Srca Isusova*, novine i časopisi

Robert Bacalja rođen je u Zadru 6. svibnja 1962. Osnovnu školu, gimnaziju i Filozofski fakultet završio je u Zadru, a 1991. magistrirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Godine 2000. na Filozofskom fakultetu u Zadru obranio je doktorsku disertaciju *Književni rad Arsena Wenzelidesa*. U prosincu 2017. izabran je u zvanje redovitoga profesora na Sveučilištu u Zadru. Znanstveni su mu interesi usmjereni prema hrvatskoj književnosti 19. i 20. stoljeća, osobito razdoblju hrvatske moderne. Sudjelovao je na velikom broju znanstvenih skupova u zemlji i inozemstvu. Urednik je više znanstvenih zbornika te glavni urednik znanstvenoga časopisa *Magistra ladertina*. Objavio je tri znanstvene monografije: *Književni rad Arsena Wenzelidesa* (Zagreb, 2006.), *Dubrovačke teme i portreti* (Zadar, 2011.) i *Mit i dječja književnost* (Zagreb, 2017.). Dosad je objavio tri zbirke dijalektalne poezije: *I sve pasivo* (Zagreb, 1995.), *Kolo muora i mocir* (Zagreb, 1997.) i *Besida o Tomi kuoga su na školju zvoli Odisej* (Zadar 2016.). Godine 2001. u Zadru mu je izašla zbirka proze *Piazza Navona*. U Zagrebu su mu objavljeni romani *Put do tihe luke* (2003.) i *Razgovor o vječnosti* (2008.) te pjesnička zbirka *Iz Wiener Neustadta i drugih gradova* (2018.). Koautor je grafičkih mapa *Firentinska igra* (s Josipom Zankijem) i *Prid ultimu agusta* (s Igorom Konjušakom). Bio je voditelj (s Josipom Zankijem) međunarodnoga umjetničkog projekta *Dolazak u baštinu*, a potaknuo je i međunarodni projekt (u kojem je i sudjelovao): *Promjena svjetla: sjećanje na otok /Lichtwechsel: Erinnerung an eine Insel – 50 Jahre Puch – Graz – Preko*. Član je Društva hrvatskih književnika, Matice hrvatske, Hrvatske udruge istraživača dječje književnosti i Hrvatskoga književno-pedagoškog zbora. Obnašao je dužnost prorektora za studije i studentska pitanja Sveučilište u Zadru u mandatnom razdoblju 2011. – 2015.

Elvis Ražov je rođen 17. siječnja 1970. u Zadru. Diplomirao je studij filozofije na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu 1990. godine. Iste godine upisao je teološki studij na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu, na kojem je diplomirao 1994. s temom „Himan ljubavi iz Pavlove poslanice Korinćanima 13“. Po rukama blagopokojnoga nadbiskupa mons. Marijana Oblaka zaređen je za svećenika iste godine. Od 1994. do 1996. na službi je župskoga vikara u katedrali sv. Stošije u Zadru i djelatnik u Nadbiskupskom ordinarijatu. Službu župnika Obrovca i Jasenica obavlja od 1996. do 1999., nakon čega je imenovan župnikom Sv. Filipa i Jakova. Od 2001. do 2004. studira na Američkom katoličkom sveučilištu (Catholic University of America) u Washingtonu u SAD-u te 2004. licencira iz dogmatske teologije (STL – Licentiate in Sacred Theology) radom pod naslovom „Logos and Spirit Christology in the work of Roger Haight“. Po povratku u domovinu 2004. godine upisao je poslijediplomski studij III. ciklusa (dr. sc.) na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i obavljao službu župnika Jasenica do 2012. Od akademske godine 2005. /2006. predaje predmete iz dogmatske teologije na Visokoj teološko-katehetskoj školi u Zadru. Dekretom zadarskoga nadbiskupa mons. dr. Želimira Puljića imenovan je ravnateljem Visoke teološko-katehetske škole u Zadru 2011. Izabran je u nastavno zvanje predavača 2012. godine. Član je Svećeničkoga vijeća, Povjerenstva za mandate i Povjerenstva za permanentno obrazovanje klera u Zadarskoj nadbiskupiji. Godine 2013. doktorirao je na KBF-u Sveučilišta u Zagrebu s temom „Simboličko spasenjsko posredovanje Božje prisutnosti i dijalektička struktura Isusova bogočovještva u djelu Rogera Haighta“. Godine 2015. izabran je u znanstveno-nastavno zvanje docenta iz područja humanističkih znanosti, polje teologija, grana dogmatska teologija na Teološko-katehetskom odjelu Sveučilišta u Zadru, na kojem je od 2015. do 2018. obavljao službu pročelnika Odjela. Na istom Odjelu predaje predmete iz dogmatske teologije (Presveto Trojstvo, Sakramenti, Kršćanska objava i Pneumatologija).

Zlatko Begonja

REŽIMSKA PRESIJA PREMA OBITELJI MAŠINA

Obitelj Mašina iz *Preka* bila je oglednim primjerom kako se jugoslavenski komunistički totalitarni režim, službeno ustanovljen 1945., sve do 1990. obračunavao sa svjetonazorsko-političkim neistomišljenicima. Napose su u tom kontekstu progonjeni i kažnjavani bili oni koji su svojim racionalnim pristupom promatrali i ocjenjivali režimsku politiku omeđenu uspostavljenom partijskom doktrinom. Zbog toga je brojna obitelj Mašina promatrana kao izravna opasnost režimu i njegovim političkim ciljevima, pa je tako svrstana u red grupacija kojima je pridavana posebna pozornost. U takvim okolnostima našli su se prvenstveno pod udarom političkih, ali i represivno-pravosudnih državnih tijela, čime su stekli status službeno opasne ideološko-političke skupine. Njihova obiteljska aktivnost, koja se zadržavala isključivo na verbalnim istupima i slobodoumnim iskazima nezadovoljstva komunističkim totalitarnim režimom, koji je zbog svojih ideoloških postavki zagovarao promjenu moralnih, kulturnih, tradicijskih i ostalih vrijednosti hrvatskoga naroda, a time i pokušaj

negiranja nacionalnoga identiteta, držala se djelovanjem o kojem je napose brigu vodila Služba državne sigurnosti. Brojni materijali o nadzoru i opservaciji obitelji Mašina što ih je nad njima provodila spomenuta služba najbolji su pokazatelj razine ljudskih sloboda u proklamiranoj narodnoj državi.

Ključne riječi: komunistički režim, obitelj Mašina, nadzor, kazna

Zlatko Begonja, povjesničar i trenutni pročelnik Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru. Predmet je njegova interesa problematika suvremene hrvatske povijesti, s naglaskom na razdoblje omeđeno jugoslavenskim komunističkim totalitarnim režimom. U tom su kontekstu rezultati njegovih znanstvenih istraživanja izloženi na brojnim znanstvenim skupovima i u rezultirajućim člancima, kao i u javnim istupima u medijima na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Mislav Benić

O PREČKOM GOVORU

Prečki govor, kao i svi ugljanski govori, pripada tzv. rubnomu poddijalektu srednjočakavskoga (ikavsko-ekavskoga) dijalekta čakavskoga narječja. Za većinu su govora toga poddijalekta karakteristični dvoglasni i/ili zatvoreni samoglasnici te duljenja samoglasnika. Ugljanski govori, pa tako ni prečki govor, ne čine iznimku. Ipak, govor svakoga mjesta na Ugljanu ima svoje specifičnosti. Najuočljivije su takve specifičnosti u razvoju fonološkoga sustava pojedinih govora, osobito u vokalizmu, a razlika je u morfologiji, sintaksi, pa čak i leksiku relativno malo. U izlaganju se opisuju osnovne fonološke i morfološke osobine prečkoga govora, a pritom se prečki govor uspoređuje s ostalim ugljanskim govorima, osobito s kaljskim i kukljičkim, koji se od prečkoga i razlikuju više nego ostali ugljanski govori. Na kraju se izlaganja navode i neke sintaktičke osobitosti prečkoga govora.

Ključne riječi: Preko, Ugljan, čakavsko narječje

Mislav Benić rođen je u Osijeku 6. kolovoza 1981. godine. Godine 2006. završio je studij njemačkoga jezika i književnosti te latinskoga jezika i rimske književnosti na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Godine 2014. završava Poslijediplomski doktorski studij lingvistike na istome fakultetu obranom doktorata „Opis govora Kukljice“. Radi na Odjelu za dijalektologiju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Objavio je desetak znanstvenih radova, od kojih se polovica bavi ugljanskim govorima, ponajprije kukljičkim i kaljskim. Piše gramatiku kukljičkoga govora, u kojoj detaljno opisuje kukljičku sintaksu. Uskoro bi mu trebala izići knjiga *Posvojnost u kukljičkom govoru*.

Marko Brkljačić

GLAGOLJAŠKA BAŠTINA SAMOSTANA SV. PAVLA PUSTINJAKA NA ŠKOLJIĆU

U knjižnici samostana sv. Pavla Pustinjaka na Školjiću čuva se korpus glagoljicom pisane arhivske građe. Ova je građa nastala u samostanu na Školjiću u periodu od kraja 16. do druge polovice 19. stoljeća. Navedena je građa krajem 20. stoljeća prošla kroz proces restauracije i konzervacije, a 2013. godine je zajedno s cjelokupnim knjižnim fondom samostana proglašena zaštićenim kulturnim dobrom Republike Hrvatske. Većina ove građe do sada nije bila predmetom znanstvenoga istraživanja. Cilj je ovoga rada prezentirati sadržaj glagoljicom pisane arhivske građe samostana sv. Pavla Pustinjaka na Školjiću. Odabrana građa pripada korpusu kodeksa i dokumenata pisanih glagoljicom, na hrvatskom ili starocrkvenoslavenskom jeziku hrvatske redakcije. U svrhu prezentacije sadržaja i valoriziranja navedene građe kao povijesnoga izvora koriste se metode transliteracije i analize odabranih dijelova građe. Odabrana građa sadrži obilje podataka o ekonomiji, društvenim i kulturnim prilikama na zadarskom otočju od 16. do 19. stoljeća. Prilikom odabira i obrade građe postavio sam tri pitanja. Tretirajući arhivsku građu kao povijesni izvor, postavio sam pitanje može li nam i u kojoj mjeri odabrana građa pomoći razumjeti razvoj samostanske zajednice franjevac trećoredaca glagoljaša na Školjiću. S druge strane, odabrana je arhivska građa produkt i svjedočanstvo samih kulturnih praksi koje su važan dio identiteta te zajednice. Promišljajući građu na ovaj način, postavio sam pitanje može li nam odabrana građa pomoći u razumijevanju odnosa redovničke zajednice na Školjiću prema glagoljaškoj baštini. Treće je pitanje koje sam postavio što nam odabrana građa govori o povijesti svakodnevice mjesta Preka na otoku Ugljanu.

Ključne riječi: samostan sv. Pavla Pustinjaka na Školjiću, glagoljica, baština, arhivska građa, Preko.

Marko Brkljačić magistar je etnologije i antropologije i magistar edukacije povijesti. Diplomirao je u lipnju 2018. godine na Sveučilištu u Zadru diplomskim radom pod naslovom „Nematerijalna kulturna baština u natječajima na području Zadarske županije“ (Odjel za etnologiju i antropologiju) i radom pod naslovom „Glagoljaška baština Samostana Sv. Pavla Pustinjaka na Školjiću“ (Odjel za povijest). Područja su njegova interesa kulturna baština, posebno glagoljaška baština, razvoj hrvatskoga identiteta kroz povijest i etnomuzikologija. Glazbenik je na hrvatskim tradicijskim glazbalima s višegodišnjim iskustvom u folkloru, kazalištu i zbornom pjevanju. Suraduje s lokalnim nevladinim udrugama na projektima vezanim uz revalorizaciju i interpretaciju hrvatske kulturne baštine.

PRIJEŠKI PAPUČIJERI KAO DIONICI GOSPODARSKOGA RAZVOJA MJESTA

Zadar i njegovo područje od srednjega su vijeka poznati kao središte bogato raznim obrtima. O tome svjedoče i statuti laičkih bratovština, sačuvani iz toga i kasnijih razdoblja, koji se čuvaju u arhivima, knjižnicama, crkvenim institucijama u Hrvatskoj, ali i u inozemstvu. Prijepis jednoga od njih, pored desetak drugih, čuva se u fondu Znanstvene knjižnice Zadar pod naslovom *Fratulea artis calegariorum ladrae*, a kopija je izvornika koji se nekad nalazio u posjedu znamenite zadarske obitelji Filippi. Postolari, kao i kožari, udruživali su se u cehovske udruge radi lakše nabave sirovine i plasmana svojih proizvoda. Bratovština postolara postojala je već 1317. godine, a sjedište joj je bilo u crkvi svetoga Vida (San Vito). Zaštitnici su joj bili sveti Krispin i Krispijan, postolari. Godine 1808. zabranjeno je njihovo djelovanje od francuskih vlasti, kao i mnogih drugih vjerskih i laičkih bratovština. U Zadru je postojala i ulica postolara – Calle dei papucieri, baš kao što danas postoji u Preku.

Kao unuku jednoga priješkog papučijera, Dragutina Draga Gregova, posebno me je zaintrigirala činjenica o brojnosti postolara u Preku tijekom 19. i 20. stoljeća, još više nadimak moga djeda – Jakil. Kad sam prije nekoliko godina čula za taj njegov nadimak, on, kao ni moji roditelji ni ostatak uže obitelji, nije bio više među živima, pa nisam mogla dobiti odgovor na značenje toga nadimka sve dok jednoga dana u potrazi za nekim autorom u *Hrvatskom biografskom leksikonu* nisam naišla na natuknicu o Andriji Jakilu, vlasniku tvornice gume, kože i obuće u Karlovcu, koji je početkom 20. stoljeća došao iz Slovenije i kupio staru tvornicu koju je obnovio i razvio u respektabilnu tvornicu obuće koja je uspješno djelovala sve do pojave „Bate“, danas „Borova“.

Proučavajući literaturu o Preku, nisam naišla na obimnije podatke o toj obrtničkoj djelatnosti. U suradnji s karlovačkim povjesničarom i publicistom Mirkom Butkovićem krenula sam u proučavanje karlovačkoga i drugih arhiva ne bih li otkrila povezanost prijeških papučijera s ovom karlovačkom tvornicom, ali i konkretnijih podataka o njihovu djelovanju. Rezultate istraživanja donosim u svom radu.

Ključne riječi: postolarski obrt, prerada kože, Preko i zadarsko područje

Milenka Bukvić rođena je 1958. godine u Zadru. Do 9. godine živjela je u Preku. Završila je studij francuskoga i talijanskoga jezika na Filozofskom fakultetu u Zadru i dopunski studij knjižničarstva. Od 1990. godine zaposlena je u Znanstvenoj knjižnici Zadar, kojoj je bila na čelu od 1999. do 2009. godine. Ima zvanje knjižničnoga savjetnika, a objavljuje radove o povijesti knjižnice i njezinim fondovima. Članica je Hrvatskoga knjižničarskog društva, Hrvatskoga kartografskog društva, Matice Zadrana, Paneuropske unije.

OBILJEŽJA RAZVOJA TURIZMA NA PODRUČJU OPĆINE PREKO

Turizam uključuje s jedne strane turiste, a s druge strane domicilno stanovništvo u turističkim destinacijama. Dok prvi određenu visinu diskrecijskoga dohotka alociraju na turističku potrošnju, dotle drugi stječu korist od prometa turista. Za mnoge je turizam važan izvor prihoda i temelj egzistencije, a s vremenom i oni sami postaju turisti. Ovo obilježje turističkoga razvoja posebno se može uočiti u našim manjim sredinama, u koji krug možemo uključiti i Preko. Putokaz definiranju turističke politike treba biti sklop motiva koji potiče turiste na potrošnju. Međutim, bez obzira na dominantne motive turista, u svakom je slučaju esencijalno turistički valorizirati prirodnu i kulturnu baštinu određene turističke destinacije te ih kao takve iskoristiti za kvalitativno unapređenje turizma i kvalitete života domicilnoga stanovništva. Općina Preko promišlja turizam fundamentalnim sektorom i pokretačem gospodarskoga razvoja. Međutim, njegovo je temeljno obilježje izražena sezonalnost. To navodi na zaključak da dosadašnje turističke politike, bez obzira na to kakvim resursima područje Općine Preko raspolaže, nisu kao rezultat imale koncepciju dostatno konkurentnoga proizvoda ili, drugim riječima, ponuda nije dovoljno atraktivna u privlačenju turista izvan glavne turističke sezone. Zapravo, ovim obilježjem turističkoga razvoja Općina Preko kao turistička destinacija dijeli sudbinu hrvatskoga turizma. U radu će se, osim eksplikacije prethodno navedenih obilježja, predstaviti i povijesni prikaz razvoja turizma na području Općine Preko s posebnim naglaskom na 1980-e godine, i to tako što će se analizirati izvorna arhivska građa iz toga razdoblja.

Ključne riječi: turizam, razvoj, turistička destinacija, turistička valorizacija, Općina Preko

Đani Bunja rođen je 30. listopada 1971. g. u Zadru. Oženjen je i otac je dvoje djece. Državljanin je Republike Hrvatske, po narodnosti Hrvat. Hrvatski je branitelj. Godine je 1996. diplomirao, a 1998. obranio je magistarski rad na Hotelijerskom fakultetu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci. Doktorsku disertaciju pod naslovom „Upravljanje informacijama kao sredstvo kvalitativnog unapređenja hrvatskog turizma“, izrađenu pod mentorstvom dr. sc. Sande Čorak, znanstvene savjetnice Instituta za turizam, i prof. dr. sc. Miroslava Tuđmana, obranio je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2006. godine. Od listopada 1997. do svibnja 2001. g. zaposlen je u Srednjoj školi Biograd. Od lipnja 2001. g. do danas zaposlen je na Odjelu za turizam i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zadru. Obnašao je više javnih dužnosti. U razdoblju od 1997. do 2005. bio je član poglavarstva i donaćelnik, a od 2001. do 2005. g. obnašao je dužnost zamjenika načelnika Općine Pakoštane. Od 1997. g. član je Turističkoga vijeća Turističke zajednice Općine Pakoštane. U razdoblju od 1997. do 2001. g. bio je voditelj Turističkoga društva „Drage“. U razdoblju od 2000. do 2001. g. bio je predsjednik Školskoga odbora Srednje škole Biograd. Od 2008. do 2009.

bio je zamjenik predsjednika Poglavarstva Zadarske županije i zamjenik župana Zadarske županije, a od 2009. do 2013. obnašao je dužnost zamjenika župana Zadarske županije. Od 2008. do 2013. načelnik je Stožera za zaštitu i spašavanje Zadarske županije. Od 2008. do 2010. bio je član Nadzornoga odbora Turističke zajednice Zadarske županije. Od 2008. do 2011. bio je član Nadzornoga odbora Razvojne agencije Zadarske županije. Od 2008. do 2012. bio je dopredsjednik Upravnoga vijeća Zavoda za prostorno uređenje Zadarske županije. Od 2009. do 2012. bio je predsjednik Upravnoga vijeća Javne vatrogasne postrojbe Zadar.

Ante Delić

DON ANTE MATAČIN U DRUŠTVENIM I POLITIČKIM PREVIRANJIMA SVOGA VREMENA

Poslije 1918. godine iz temelja je promijenjen politički i kulturni kontekst koji će umnogome utjecati na razvoj hrvatskog nacionalnog pitanja. Međuratno razdoblje prve jugoslavenske države, osobito poslije uvođenja diktatorskoga režima, otvorit će novo poglavlje u hrvatskoj povijesti u nezaobilaznom okviru političkih i ideoloških previranja na ondašnjoj međunarodnoj pozornici. U tim okolnostima kao i u razdoblju Drugoga svjetskog rata mnogi katolički svećenici, promatrajući raspoloženje naroda, smatrali su nužnim dati vlastiti doprinos u tim događajima, unatoč tome što se to nerijetko tumačilo svrstavanjem na ovu ili onu stranu. Jedan od tih bio je i poznati Prečanin don Ante Matačin. Pripadnik je mlađega naraštaja svećenika, čija će dinamična uloga biti zapažena u kontekstu političkih zbivanja na zadarskom području još od međuratnoga razdoblja i u godinama poslije 1945. Njegovo djelovanje dodatno će se rasvijetliti na temelju dostupnih i do sada neistraženih arhivskih izvora.

Ključne riječi: Ante Matačin, Katolička Crkva, Drugi svjetski rat, Jugoslavija

Ante Delić rođen je u Splitu, gdje je završio osnovnu školu i Nadbiskupijsku klasičnu gimnaziju „Don Frane Bulić“. Na Sveučilištu u Zadru diplomirao je povijest 2011. godine. Doktorirao je 2016. godine obranivši disertaciju „Djelovanje Ante Pavelića od 1945. do 1953. godine“. Zaposlen je na Sveučilištu u Zadru na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja u zvanju poslijedoktoranda. Znanstveni mu je interes usmjeren na istraživanje tema iz suvremene hrvatske povijesti, osobito razdoblja Drugoga svjetskog rata, Katoličke Crkve i hrvatske političke emigracije.

Martina Dubolnić Glavan

KULTURNI KRAJOLIK LUKORANA – PRILOG POZNAVANJU MATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE OPĆINE PREKO

U radu se donose rezultati istraživanja materijalne kulturne baštine naselja Lukorana, odnosno širega područja istoimene katastarske općine (9,96 km²) u Općini Preko. Na predmetnom području do sada su provedena tek manja arheološka rekognosciranja te nije bilo značajnijih studija. Primjenom metoda arheologije krajolika dokumentiran je veći broj raznovrsnih nalazišta, nalaza i pojedinačnih spomenika datiranih od prapovijesti do modernoga doba koji se mogu okarakterizirati kao kulturno-povijesna baština (arheološka, etnološka) ovoga područja. Cilj je istraživanja stvaranje podloge za zaštitu materijalne kulturne baštine te daljnje proučavanje otočnoga kulturnog krajolika. Provedenom prostorno-povijesnom analizom dokumentirani lokaliteti promatraju se kao dokazi korištenja i naseljavanja otoka Ugljana tijekom prošlosti.

Ključne riječi: Lukoran, kulturni krajolik, terenski pregled, materijalna kulturna baština, arheologija krajolika

Martina Dubolnić Glavan zaposlena je u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Zadru u zvanju znanstvene suradnice. Njezin znanstvenoistraživački rad usmjeren je na arheološka istraživanja i prostorno-povijesne studije pojedinih područja Zadarske županije (Velebit, Ravni kotari i zadarski otoci). Sudjelovala je na više znanstvenih skupova. Autorica je više znanstvenih i stručnih radova i studijskih elaborata.

PREŠKI AGRAR U 17. I 18. STOLJEĆU PREMA ZAPISIMA ZADARSKIH BILJEŽNIKA

U radu će se na temelju zapisa zadarskih bilježnika razmotriti stanje preškoga agrara u 17. i 18. stoljeću. Na temelju isprava o zakupu i najmu zemljišta pokušat će se razmotriti gospodarsko stanje preškoga težaka u razmatranom razdoblju te utvrditi činjenice o međusobnim odnosima zemljoposjednika i najmitelja zemljišta u Preku. Istraženi podatci usto u određenoj mjeri mogu poslužiti kao vrelo za demografska i onomastička proučavanja Preka tijekom 17. i 18. stoljeća.

Ključne riječi: Preko, agrar, 17. i 18. st., zadarski bilježnici, zakup i najam zemljišta

.....

Zdenko Dundović je obranio doktorsku disertaciju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2017. godine s temom „Zadarski kaptol, njegova dobra i kaptolski dostojanstvenici u posljednjih sto godina vladavine Mletačke Republike (1697. – 1797.)“. Magistrirao je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2015. godine s temom „Ninski kaptol crkve sv. Anselma“. Upisao je poslijediplomski studij iz crkvene povijesti II. i III. ciklusa (mr. sc. i dr. sc.) na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2012. godine. Godine 1994. upisao je teološki studij na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu. Diplomirao je 1998. godine na istom. Od 1992. do 1994. godine studirao je filozofiju na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. Od 1992. do 1998. godine pohađao je Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju u Zadru. Osnovnu školu pohađao je i završio u Zadru. Od 2018. godine v. d. je pročelnika Teološko-katehetskoga odjela Sveučilišta u Zadru. Od 2015. godine zaposlen je kao asistent na Teološko-katehetskom odjelu Sveučilišta u Zadru. Posjeduje radno iskustvo u obrazovanju kao kateheta u osnovnim i srednjim školama od 1998. do 2013. godine. Proučava prošlost Zadarske i Ninske biskupije u razdoblju 16. – 18. stoljeća s naglaskom na gospodarskoj, političkoj i interkonfesionalnoj interakciji crkvenih struktura.

.....

POLITIČKI ŽIVOT PREKA OD 1865. DO 1918. GODINE

U radu se analiziraju i istražuju političke i društvene prilike u Preku (*Oltre*) neposredno nakon uspostave tzv. ustavnoga života i prvih općinskih izbora 1865., pa sve do kraja austrougarske vladavine. U administrativnom smislu naselje Preko pripadalo je Zadarskom okružju do njegova ukidanja 1868. godine. Nakon toga Preko je dio političkoga kotara Zadar te je u sklopu političke Općine Zadar (*Commune di Zara*) kao jedna od 21 porezne općine. Na temelju *Zakona* o općinama i donesenih *općinskih pravilnika* 1865. godine proveden je izbor općinskoga vijeća (*Consiglio comunale*) i načelnika (*podesta*), koje više nisu postavljale vlasti, nego je to bio rezultat općinskih izbora, što u prethodnim razdobljima nije bio slučaj. Na čelu pojedinoga seoskog naselja (*località*) bio je glavar sela (*Capovilla di Oltre*), kojega je imenovalo općinsko vijeće. Izbori su se odvijali po tzv. kurijalnom modelu, koji je bitno određivao politički život hrvatskih sela u Općini Zadar, pa tako i u Preku. Upravo je takav model onemogućavao Preku i gotovo svim poreznim općinama izvan Zadra sustavniji razvoj i artikulaciju hrvatskoga nacionalnog identiteta jer su protalijanski načelnici općine (Cosimo de Begnadi Possedaria, Niccolò Trigari, Luigi Ziliotto) i općinska vijeća teško „bacali pogled“ preko gradskih bedema, osim kada je trebalo skupljati glasove. U političkom smislu hrvatsko stanovništvo Preka naginje pravašima, za razliku od nekih drugih naselja, koja su bila povezana s autonomističkom vlašću u Općini Zadar, simpatizirajući ideje *autonomaštva*/talijanstva. U zadarskoj općini Talijanska stranka imala je vlast preko imenovanih seoskih glavara, pa je na taj način i utjecala na izborna kretanja u općini. Gotovo u svim izbornim razdobljima i u svim trima kurijama (izborna tijela) Prečani jedva da su imali kojega vijećnika te tako nisu mogli utjecati na politička i društvena zbivanja u općini, a time niti na boljitak svoga mjesta.

Ključne riječi: Kraljevina Dalmacija, zadarska općina, izbori, Narodna stranka, Talijanska stranka

.....

Mirko Đinđić (Sv. Filip i Jakov) završio je Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, gdje je i magistrirao (područje društvenih znanosti, polje politologija, grana politička teorija/povijest političkih ideja) s temom „Politički identiteti dalmatinskih Talijana 1848. – 1948“. Doktorsku disertaciju pod naslovom „Talijanski zastupnici u Dalmatinskom saboru: okvir za kolektivnu biografiju 1883. – 1912. (1918.)“ obranio je na Sveučilištu u Zadru i stekao akademski stupanj doktora znanosti iz područja humanističkih znanosti, polje povijest. Objavio je desetak znanstvenih i stručnih radova te sudjelovao na više znanstvenih skupova. Obnašao je u dva mandata dužnost načelnika i u jednome mandatu donaćelnika Općine Sv. Filip i Jakov. Dragovoljac je Domovinskoga rata. Nositelj je Spomenice Domovinskoga rata i Spomenice

domovinske zahvalnosti. Dobitnik je Rektorove nagrade Sveučilišta u Zadru za 2014. godinu u znak priznanja za poseban doprinos suradnji sa Sveučilištem u Zadru. Potpredsjednik je *Zaklade Ljubo Stipišić-Delmata*. U suradnji sa Sveučilištem u Zadru (Odjel za informacijske znanosti), Udrugom glagoljaša Zadar i SICU-om sudjeluje sa svojom kazališnom udrugom u *Scenskom uprizorenju glagoljaških madrikula bratovština u XVII. i XVIII. st.* iz mjesta Sv. Filip i Jakov, Kali, Tkon, Preko, Pakoštane, Rab.

Josip Faričić, Ante Šiljeg, Tome Marelić i Ivan Marić

GEOGRAFSKE OSNOVE VREDNOVANJA PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE OTOČICA OŠLJAKA (LAZARETA)

Otočić Ošljak (Lazaret) mala je otočna jedinica koja po upravno-teritorijalnom ustroju pripada Općini Preko. S Prekom i drugim ugljanskim otočnim naseljima povezan je višestrukim funkcionalnim vezama. Na temelju terenskih istraživanja, uključujući primjenu daljinskih istraživanja i proučavanja različitih izvora prostornih podataka na temelju višekriterijske analize primjenom GIS-a, utvrdit će se osnovne prostorne strukture, procesi i međuodnosi na Ošljaku te izraditi tematske karte s prikazima osnovnih geografskih elemenata.

Unatoč maloj površini (0,33 km²) Ošljak je prostor velike prirodne i kulturne baštine. Ona je osnova za različite oblike vrednovanja – od zaštite bioraznolikosti i kulturnoga krajolika do upravljanja tim dobrima u otočnom razvojnom mehanizmu, u kojem višestoljetnu radno-rezidencijalnu ulogu postupno zamjenjuje nova temeljna funkcija prostora u kojoj se prostorni resursi ponajprije koriste za odmor i rekreaciju. U tom kontekstu potrebno je razviti upravljački model u kojem će se nastojati osigurati održiv, uključiv i pametan razvoj Ošljaka, koji će uzimati u obzir potrebe preostaloga malobrojnog stanovništva i turista, ali i obvezu zaštite baštine koja zrcali povijesni kontinuitet suživota čovjeka i prirode u različitim društveno-gospodarskim sustavima.

Ključne riječi: geografija, baština, kulturni krajolik, Ošljak (Lazaret), Preko

Josip Faričić redoviti je profesor na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru. Bavi se kartografijom, historijskom i kulturnom geografijom i geografijom otoka. Objavio je oko 100 bibliografskih jedinica u međunarodnim i hrvatskim znanstvenim i stručnim publikacijama te uredio više znanstvenih monografija i zbornika radova sa znanstvenih skupova.

Ante Šiljeg izvanredni je profesor na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru. Bavi se GIS-om. Objavio je više desetaka znanstvenih radova u međunarodnim i domaćim znanstvenim publikacijama. Usavršavao se u raznim područjima GIS-a i daljinskih istraživanja. Inovirao je mnoge znanstvene i nastavne sadržaje u području primjene informacijskih tehnologija u različitim geografskim istraživanjima. Voditelj je mnogih znanstvenih i stručnih projekata, među njima i jednoga koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Tome Marelić asistent je na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru. Bavi se kartografijom i pojedinim aspektima regionalne geografije. Objavio je nekoliko znanstvenih radova i priredio veći broj tematskih karata koje su objavljene u različitim znanstvenim publikacijama.

Ivan Marić asistent je na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru. Bavi se primjenom GIS-a i istraživanjima iz fizičke geografije. Objavio je nekoliko znanstvenih radova u različitim znanstvenim publikacijama. Usavršavao se u raznim područjima GIS-a i daljinskih istraživanja.

Anamarija Frankić

BIOMIMIKRIJA ZA ODRŽIVI RURALNI RAZVOJ NA OTOCIMA: NEKSUS VODE, ENERGIJE I HRANE

Zadnjih desetak godina biomimikrija (od grčkog *bios* 'život' i *mimēomai* 'oponašati') vodilja je u inovacijskom, interdisciplinarnom istraživanju i tehnologiji, u poticanju urbanoga i ruralnoga održivog razvoja lokalno i globalno. Pri Sveučilištu u Zadru inicirali smo akademski program koji uvodi biomimikriju kao obvezni kolegij na Odjelu za ekologiju, agrikulturu i akvakulturu. Glavni je cilj pripremiti studente da aktivno sudjeluju u rješavanju potreba i problema lokalnih zajednica kroz ciljane znanstvene i edukativne projekte. S tim ciljem uspostavili smo biomimikrijske „žive labose“ za testiranje i aplikaciju projekata, posebno onih koji se bave neksusom (integracijom) vode, energije i hrane za potrebe održivoga ruralnog razvoja. Jedan je takav primjer NexLoop, koji je pobijedio na Biomimikrijskom globalnom natječaju 2017. Ovaj biomimetički dizajn koristi AquaWeb za apsorpiranje, akumuliranje vode i zraka za lokalnu proizvodnju hrane, uz korištenje pasivne energije. Trenutno se AquaWeb testira na Havajima, u Kaliforniji i New Yorku. Količina je akumulirane vode između 4-14L/m², što ovisi o prirodnim uvjetima i parametrima okoliša. Naša je dugoročna vizija inspirirati studente i lokalne zajednice da dizajniraju i apliciraju rješenja iz prirode, bazirana na principima biomimikrije i zelene kemije. U Hrvatskoj želimo primijeniti ova rješenja u održivom razvoju ruralnoga turizma na otocima.

Ključne riječi: biomimikrija, NexLoop, održivi turizam, neksus vode, energije i hrane

.....
Anamarija Frankić osnivačica je i voditeljica Green Harbors Project® i Biomimicry LivingLabs®. Profesorica je na University Massachusetts Boston i Sveučilištu u Zadru. Dobitnica je više međunarodnih nagrada i stipendija: Biomimicry Institute, Fullbright, American Association of University Women (AAUW), Sea Grant Knauss Congressional Fellowship; US President's Higher Education Community Service Honor Roll; dvije nagrade US National Awards in Engineering Excellence za rješavanje obalnih zagađenja i restauraciju obalnih staništa te Nagrada grada Bostona za doprinos u ekologiji i edukaciji. Godine 2014. osnovala je Biomimicry New England za edukaciju i primjenu rješenja iz prirode. Trenutno vodi projekte zaštite i obnavljanja grebena kamenica u Irskoj, gdje je osnovala NORRI i sudjeluje u radu Europske organizacije Native Oyster Restoration Alliance (NORA). Godine 2017. njezin je biomimetički tim NexLoop osvojio globalnu nagradu iz biomimikrije za dobivanje vode iz zraka (Aqua Web).
.....

Grozdana Franov-Živković i Danijela Deković

STANOVNIŠTVO ŽUPA SUTOMIŠĆICA I PREKO NA TEMELJU MATIČNIH KNJIGA I OSTALIH DOKUMENATA OD KRAJA 17. DO KRAJA 19. STOLJEĆA

U radu će se provesti analiza stanovništva župe Sutomišćica u navedenom razdoblju na temelju glagoljskih matičnih knjiga župe Sutomišćica te nakon 1770. i matičnih knjiga tada odvojene župe Preko, tabelarnih matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih i ostalih pronađenih dokumenata. Za ove su župe sačuvane i glagoljske knjige bratovština, koje su prepune podataka o stanovništvu i svakodnevnom životu toga vremena. Na temelju podataka o broju stanovnika pronađenih u raznim fondovima napravila bi se statistička analiza i grafikoni, odnosno pregled broja stanovnika (odraslih, djece, muških i ženskih) i broja kuća. Uz već spomenute rukopise, u raznim fondovima Državnoga arhiva u Zadru, Arhiva Zadarske nadbiskupije i Državnoga arhiva u Splitu nalazimo dokumente o čelnicima civilnih i vojnih vlasti u selu (suci sela, kapetani i ostali časnici teritorijalnih snaga (černida), članovi vijeća staraca, članovi upravnih tijela bratovština i crkve). Naglasak će se staviti i na nekoliko svećenika glagoljaša koji su bili pisari sačuvanih glagoljskih zbornika s ovoga područja.

Ključne riječi: matične knjige, knjige bratovština, glagoljica, stanovništvo, župa Sutomišćica, župa Preko, 17. i 19 stoljeće.

.....
Dr. sc. **Grozdana Franov-Živković** diplomirala je 1986., magistrirala 1996. i doktorirala 2013. godine. Zaposlena je od 2007. u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Zadru. Članica je uredništva *Radova Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* te urednica *Slova rogovskog*, glasila Udruge glagoljaša Zadar. Od 2010. godine suradnica je u nizu Monumenta Glagolita Archidioecesis Iadertina, izdavača Stalne izložbe crkvene umjetnosti i Sveučilišta u Zadru, u kojem je do sada izdana trideset i jedna knjiga s faksimilima glagoljskih kodeksa i njihovom transliteracijom. Suradnica je na projektu *Digitalizacija i istraživanje tekstova zadarsko-šibenskog područja iz razdoblja do kraja 19. st. pisanih glagoljicom, bosančicom i latinicom*. Sudjelovala je na tridesetak međunarodnih i domaćih znanstvenih skupova. Napisala je stotinjak bibliografskih jedinica (članci, knjige, poglavlja u knjigama) vezanih uz povijest svakodnevnoga života i povijesnu demografiju uglavnom u razdoblju mletačke uprave (15. – 18. st.), i to na temelju glagoljskih vrela i vrela pisanih hrvatskom ćirilicom (bosanicom). Između ostaloga, obradila je i objavila više članaka vezanih uz svakodnevni život navedenih župa, kao što su članci o bratovštinama župe Preko i župe Sutomišćica, o časnicima teritorijalnih snaga zadarskih otoka, pojedinim svećenicima glagoljašima i njihovu školovanju.
.....

Danijela Deković, prof., diplomirala je povijest i arheologiju na Sveučilištu u Zadru 2000. godine. Od 2002. godine radi u Osnovnoj školi Sv. Filip i Jakov, najprije na zamjenama, a od 2006. zastalno. Stručni ispit za učitelja povijesti položila je 2004. g., 2014. g. promaknuta je u zvanje učitelja mentora, a 2018. u zvanje učitelja savjetnika. Od 2008. g. voditeljica je Županijskoga stručnog vijeća za povijest osnovnih škola, predsjednica Županijskoga povjerenstva za natjecanje iz povijesti, a od 2011. članica je Državnoga povjerenstva. Članica je više povijesnih udruga te predsjednica Udruge glagoljaša Zadar, organizatorica Sabora glagoljaša „Slovo rogovsko“. Aktivno je uključena u mnoge projekte, a od 2005. u suradnji s Turističkom zajednicom Općine Sv. Filip i Jakov aktivno sudjeluje u organizaciji Sajma cvijeća te u izradi projekta „Kako su živili i radili naši stari“. Sudjelovala je u organizaciji brojnih smotri i natjecanja, priredila više izložaba, održala niz predavanja i predstavljanja knjiga. Sudjelovala je na nekoliko znanstvenih i stručnih skupova te napisala više članaka u znanstvenim i stručnim časopisima vezanih uz svakodnevni život stanovništva i uz glagoljske spomenike. Godine 2010. dobila je priznanje Microsofta za izradu prezentacije „Glagoljske matične knjige župe Turanj“ u kategoriji „primjena računala u obrazovanju“. Dobitnica je i niza drugih priznanja za svoj rad.
.....

DVORINE – RIMSKA LADANJSKA (?) VILA U PREKU I NOVA RAZMIŠLJANJA O ANTIČKOM GOSPODARSTVU NA OTOKU UGLJANU

U listopadu 2006. godine, a potom u siječnju 2007. godine tijekom iskopa kanala za postavljanje kanalizacijskih cijevi u Preku na otoku Ugljanu otkriven je niz zidova, podnica i ostataka mozaičkih podova antičkoga postanja. Svi se uklapaju u manje nalaze definirane prigodom dvodnevnih istraživanja na istom prostoru 2004. godine. Tada je dijelom istražena i cisterna koja je najvjerojatnije pripadala građevini ili sklopu građevina koje su na istome mjestu izgrađene u vrijeme gotike. O tome svjedoče i dijelovi arhitektonske plastike u dvorištima i zidovima susjednih kuća. Ostatci podova antičkoga zdanja rađeni od hidraulične žbuke, okrugle i kvadratične suspenzure i kanali napravljeni od tegula govore o postojanju sistema za zagrijavanje. Čitav niz, uglavnom fragmentarno sačuvanih sitnih nalaza svjedoči o višestoljetnom životu građevine. Uz brojne ostatke imbreksa i tegula (nekih s pečatima) te cjelovitih *spicae* nađeni su i ulomci amfora, grube keramike, starokršćanske svjetiljke i fine keramike. Na osnovi preliminarne obrade može se kazati kako život na ovome mjestu neprekidno traje između 2. i 5. ili možda čak 6. st. n. Krista.

Zabilježeni ostatci u Mulinama na otoku Ugljanu bili su povod prvim arheološkim istraživanjima koja je pedesetih i šezdesetih god. 20. st. proveo akademik Mate Suić. Riječ je o prostranom kompleksu čiji su se zidovi pružali sve do mora, a pronađeni elementi upućivali su na zaključak da je riječ gospodarskoj vili (*villa rustica*) koja je služila za obradu maslina. Kasnije se tim podrobnije bavio B. Ilakovac, precizno utvrdivši konstruktivne elemente i način funkcioniranja. Potaknuta kopnenim istraživanjima i značenjem proizvodnoga pogona, krajem devedesetih godina 20. st. obavljena su kraća podmorska arheološka istraživanja u plitkom moru ispred samoga kompleksa. Riječ je prvenstveno o keramičkim ulomcima uz nešto stakla. Najveći broj pripada dijelovima amfora, ali su pronađeni i ulomci finijih sigilatnih ili grubljih kuhinjskih keramičkih posuda, nekoliko ulomaka tegula, dva ulomka uljanica i jedan pršljen. Godine 2010. obavljena su i geofizička istraživanja na širem području antičkoga objekta za preradu maslina. Cilj geofizičkoga istraživanja bio je utvrditi arheološki potencijal toga područja. Ustanovljen je niz do sada nepoznatih zidova, što uz ostale dosada nepoznate elemente baca dodatno svjetlo na cjelokupan objekt. S obzirom na datirani materijal moguće je kazati kako život na ovom prostoru počinje na samom kraju 1. ili radije na početku 2. st., a da mu je trajanje najvjerojatnije ograničeno krajem 6. ili najkasnije samim početkom 7. st. n. Krista.

Tijekom tri tjedna u srpnju i kolovozu 1998. godine poduzeta su probna arheološka istraživanja na položaju Gospodska gomila nedaleko od Mulina na otoku Ugljanu, koji je poznat već više od stotinu godina. Istraživanjima je ustanovljeno četrnaest zidova

koji zatvaraju prostor od 600 m². Jedan uzdužni zid u moru i šest na njega okomitih zidova koji se gube na morskoj crti govore da je objekt nekada bio mnogo veći, ali da je dijelom nestao zbog oscilacija morske razine odnosno djelovanja mora i valova. Nađena je samo jedna cjelovita manja prostorija s ojačanim zidovima, ali devastirane podnice, tako da joj se ne zna namjena. Našlo se nešto sitnih nalaza, a dva dijelom uništena dječja groba u izduženim amforama govore da se život odvijao na ovom prostoru i u kasnoj antici, ali u vrijeme kada objekt vjerojatno više nije imao svoju prvotnu namjenu. Podmorsko arheološko istraživanje, odnosno kratko sondiranje i dokumentiranje ostataka u omanjoj luci ispred objekta, makar manjkavo, moglo bi nam dati odgovor o vremenu nastanka kompleksa na kopnu.

Gljučne riječi: Dvorine, hipokaust, tegule, svjetiljke, keramika

Dr. sc. **Smiljan Gluščević** muzejski je i znanstveni savjetnik. Na Filozofskome fakultetu u Zadru diplomirao je arheologiju i povijest. Čitav radni vijek proveo je u Arheološkom muzeju Zadar (1979. – 2017.). Vodio je višegodišnja istraživanja na Grebenima kod otoka Silbe i u antičkoj luci u Zatonu, kao i veliko međunarodno istraživanje na lokaciji na kojoj je nađena statua Apoxyomena. Osim u podmorju, radio je na mnogobrojnim kopnenim istraživanjima. Posebno mjesto zauzima rukovođenje istraživanjima najveće rimske nekropole na Relji u Zadru s gotovo 1000 grobova. Sudionik je velikoga broja simpozija, kongresa, kolokvija ili savjetovanja u zemlji i u inozemstvu, a u njegova bibliografija broji više od 170 naslova. Član je nekoliko domaćih i inozemnih strukovnih udruženja.

Vera Graovac Matassi

SUVREMENI DEMOGRAFSKI IZAZOVI PREKA

Hrvatski otoci već su desetljećima prostor intenzivne depopulacije i starenja stanovništva. Većina otoka vrhunac naseljenosti bilježila je 20-ih i 30-ih godina 20. st., a danas ih obilježavaju izrazito nepovoljni demografski trendovi. Situacija je uglavnom nešto povoljnija na većim otocima, koji su smješteni bliže kopnu i imaju učestale brodske/trajektne veze s kopnom te na premoštenim otocima. U radu će se analizirati suvremene demografske promjene u Preku od 1971. godine do danas uz korištenje službenih podataka Državnoga zavoda za statistiku. Cilj je rada utvrditi najvažnije demografske promjene i procese kroz analizu općega kretanja stanovništva i odabranih struktura stanovništva. Također, napraviti će se usporedba demografskih pokazatelja s ostalim naseljima na otoku Ugljanu te s prosječnim vrijednostima na svim hrvatskim otocima kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri demografski trendovi u Preku

odstupaju od prosjeka. Naposljetku, utvrdit će se uzroci demografskih promjena te ukazati na posljedice i demografske izazove s kojima će se Preko suočiti u budućnosti.

Ključne riječi: Preko, depopulacija, prirodni pad, migracije, starenje stanovništva

.....

Vera Graovac Matassi izvanredna je profesorica na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru. Diplomirala je geografiju i engleski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zadru, a doktorirala je na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu. Područje njezina znanstvenoga interesa jesu demogeografija i geografija hrvatskih otoka. Do sada je objavila 18 znanstvenih radova iz područja demogeografije i geografije otoka te je sudjelovala na 12 međunarodnih i 9 domaćih znanstvenih skupova.

.....

Ante Gverić

PREČANIN JOSIP MARČELIĆ – BISKUP DUBROVAČKI

Josip Marčelić (Preko, 1847. – Dubrovnik, 1928.) gimnaziju i teologiju završio je u Zadru. Na Augustinianumu u Beču postigao je doktorat iz teologije. Godine 1873. postaje profesor Novoga zavjeta na Centralnom bogoslovnom sjemeništu u Zadru, a kasnije profesor crkvenoga prava i povijesti. Na službi rektora bogoslovije godine 1893. zateklo ga je imenovanje za naslovnoga biskupa tanskoga. Potom preuzima službu kotorskoga biskupa, no ubrzo je (1894.) imenovan dubrovačkim biskupom. Tijekom 34 godine službe u Dubrovniku Marčelić je ostavio veliki trag na crkvenom, ali i društvenom polju. Djelovao je za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, Prvoga svjetskog rata te Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije. Na temelju arhivskog gradiva iz Arhiva Dubrovačke biskupije, Arhiva Zadarske nadbiskupije, vatikanskih arhiva i Državnoga arhiva u Zadru analizirat će se crkveno i društveno djelovanje te politička usmjerenja Josipa Marčelića.

Ključne riječi: Josip Marčelić, Dubrovnik, Austro-Ugarska Monarhija, Kraljevina SHS, Kraljevina Jugoslavija

.....

Ante Gverić rođen je 1977. godine u Zadru. Poslijediplomski doktorski studij (smjer povijesti) završio je na Sveučilištu u Zadru obranivši disertaciju *Crkva i politika kroz službu zadarskog nadbiskupa Vinka Puljišića (1910. – 1922.)*. Bavi se istraživanjem crkvene i političke prošlosti Zadra i Dalmacije druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća, o čemu je objavio više znanstvenih radova i sudjelovao na znanstvenim skupovima i projektima.

.....

Mato Ilkić i Jakov Vučić

NUMIZMATIČKI NALAZI SA ŠIREGA PODRUČJA PREKA

Na širem području Preka otkriveni su pojedinačni nalazi novca iz razdoblja posljednja dva tisućljeća. Nađeni su u arheološkim istraživanjima, ali i posve slučajno prigodom različitih zemljanih radova. Čuvaju se u Arheološkome muzeju u Zadru i u privatnim zbirkama. Najstariji primjerak iz Preka iskovan je za vladavine rimskoga cara Klaudija I. (41. – 54). Slijedi sestercij cara Trajana (98. – 117.). Osim kasnoantičkoga novca, otkriven je i folis bizantskoga cara Foke (602. – 610.). Iz kasnoga je srednjeg vijeka soldino mletačkoga dužda Tommasa Mocenige (1414. – 1423.). Taj novac od srebra nađen je na tvrđavi sv. Mihovila. Na njoj je otkriven i mletački novac od bakrene slitine iz ranoga novog vijeka. Riječ je o nominali pod imenom soldo koja je kovana u Veneciji za mletačke posjede u Dalmaciji i Albaniji. Nalazi staroga novca iz Preka i njegove šire okolice važni su, među inim, za bolje i cjelovitije poznavanje numizmatičke topografije na području Zadarske županije.

Ključne riječi: numizmatika, rimski carski novac, bizantski novac, srednjovjekovni novac, novovjekovni novac

.....

Mato Ilkić je rođen u Vukovaru 15. kolovoza 1962. godine. U Sotinu je završio osnovnu, a u Vukovaru srednju školu. Na početku Domovinskoga rata sudjelovao je kao dragovoljac u obrani istočne Hrvatske. Diplomirao je 25. travnja 1994. na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zadru. Od 1. srpnja 1995. počeo je raditi kao znanstveni novak. Pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske zaveden je u upisnik znanstvenika s matičnim brojem 233416. Sudjelovao je u nizu arheoloških projekata. Posljednji na kojemu je bio suradnik jest projekt „Roman Economy in Dalmatia: production, distribution and demand in the light of pottery workshops“, RED, (IP-11-2013-3973). Magistarski rad pod naslovom „Hrvatsko Podunavlje u željeznom razdoblju – posljednje tisućljeće prije Krista“ obranio je 2. veljače 2000. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Disertaciju „Cornacum – sotinski prostor i njegovo mjesto u organizaciji južnog dijela provincije Panonije“ obranio je 28. travnja 2004. na Sveučilištu u Zadru. Trenutačno je zaposlen kao docent na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru, gdje je nositelj niza kolegija na svim razinama studija. Također, na Odjelu za povijest Sveučilišta u Zadru držao je dva kolegija, i to od ak. god. 2007./2008. do ak. god. 2015./2016. U razdoblju od 1995. do 2000. radio je honorarno novinarski posao, i to na HTV-u – Studio Zadar. Autor je nešto više od 1500 televizijskih reportaža, od kojih je njih oko 200 posvećeno različitim temama iz arheologije, povijesti i povijesti umjetnosti. Sudjelovao je na mnogobrojnim sustavnim i zaštitnim kopnenim te podvodnim arheološkim istraživanjima. Održao je desetak javnih predavanja na temu arheologije i numizmatike. Na domaćim i međunarodnim znanstvenim kongresima sudjelovao je s 59 predavanja. Autor/koautor je 82 znanstvena i stručna rada iz područja arheologije i numizmatike. Također, autor/koautor je pet arheoloških i numizmatičkih izložbi.

.....

Jakov Vučić je na Filozofskom fakultetu u Zadru završio studij arheologije i povijesti umjetnosti. Doktorirao je na Sveučilištu u Zagrebu 2012. godine. Od 2004. godine radio je u Konzervatorskom odjelu u Zadru, a od 2007. godine radi u Arheološkom muzeju Zadar u zvanju kustosa i višega kustosa. Bavi se temama vezanim uz kasnu antiku, srednji vijek i numizmatiku. Vodio je veći broj arheoloških istraživanja na prostoru sjeverne Dalmacije i Like.

Katarina Ivon i Jelena Alfirević

ZADARSKO-PREČKI MOTIVI U PJSNIŠTVU STJEPANA BENZONA

U radu će se istražiti značenje i pjesnički doprinos Stjepana Benzona (1921. – 1964.), učitelja po zvanju, za vrijeme njegova boravka u Preku od 1956. g. do njegova umirovljenja 1964. g. Među brojnim časopisima u kojima je objavljivao svoje pjesme (*Dom i svijet, Mogućnosti, Forum, Riječi, Čakavska rič, Marulić*) nalazi se i *Zadarska revija*. Istražit će se i utjecaj Preka i Zadra te s njima usko povezanih mediteranskih i inih (otočnih i zadarskih) motiva na tematsku orijentaciju Benzonova pjesničkog stiha u njegovim zbirkama pjesama: *Srce i sjenica* (1962.), *Osunčane livade* (1966.), *Nepoznati znanac* (1967.), *Lirika* (1969.), *Na veseloj gori* (1971.), *Kako san voli tebe i grad* (1977.) i dr. O Benzonovoj vezanosti za Preko i zadarski kraj svjedoči i nagrada koja mu je dodijeljena 1968. u Zadru za pjesme „Ako dođete u Kali“, „Pozdrav tankeru“ i „Noć u Ninu“. Osim što je inspiracija Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, u okviru kojega su njegove pjesme uglazbljene do tridesetak puta, razvidna je upravo njegova inspiracija zadarskim područjem, o čemu govori i pjesma „Šesnaest lavandera“, za koju je napisao tekst, a koju je uglazbio Ivica Stamać te je na Melodijama Jadrana u Splitu 1968. godine izveo Vice Vukov. Prepoznatljivu vezanost za Preko nalazimo i u Benzonovoj pjesmi „Dojdi na Školjić biser Preka“, koju je uglazbio Miro Sorić, njegov kolega nastavnik iz škole u Preku, a izvodila je klapa Zadar. Upravo je cilj navedene motivske, tematske i poetičke odrednice Benzonova pjesništva stilski i sadržajno analizirati te time podsjetiti na njegovu nedvojbenu važnost u oblikovanju zadarske kulture 20. stoljeća.

Glavne riječi: Stjepan Benzon, Preko, *Zadarska revija*, motivi Preka, zadarski motivi

Katarina Ivon rođena je 21. srpnja 1976. u Zadru, gdje je završila osnovnu i srednju školu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (studijska grupa Hrvatski jezik i književnost) diplomirala je 2000. godine. Na istom fakultetu 2011. obranila je doktorski rad pod nazivom „Imagološka analiza zadarskih koledara (Narodni koledar i Svačić)“. U srpnju 2006. izabrana je u nastavno zvanje asistenta, u prosincu 2011. u nastavno zvanje višega asistenta te u lipnju 2013. u znanstveno-nastavno zvanje docenta na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru. Nositeljica je kolegija Temeljni pojmovi teorije književnosti, Hrvatska usmena književnost, Hrvatska književnost u dijaspori, Slikovnica i kultura čitanja u ranom i predškolskom odgoju, Suvremene teorije u dječjoj književnosti te suradnica na kolegijima Žanrovi u dječjoj književnosti i Hrvatska dječja književnost. Aktivno sudjeluje na domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima, a njezini primarni znanstveni interesi usmjereni su dječjoj i novijoj hrvatskoj književnosti, književnoj i kulturnoj teoriji, posebice književnoj imagologiji. Objavila je više znanstvenih i stručnih radova, prikaza i osvrtu te recenzirala niz znanstvenih i stručnih radova za znanstvene časopise i zbornike radova. Bila je mentorica u izradi preko dvadeset diplomskih radova. Izvršna je urednica znanstvenoga časopisa *Magistra ladertina*, koji izdaje Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja te suurednica zbornika radova *Dijete i estetski izričaji*. U razdoblju 2012. – 2015. bila je članica Povjerenstva za izdavačku djelatnost Sveučilišta u Zadru. Aktivno je sudjelovala u reviziji studijskoga programa razredne nastave 2015. /2016., posebice modula hrvatskoga jezika i književnosti, na kojemu je uvela kolegij Hrvatska suvremena književnost. Od 2017. godine predstojnica je Odsjeka za razrednu nastavu. Članica je Hrvatske udruge istraživača dječje književnosti. U okviru ERASMUS + programa gostovala je na Maynooth University u Irskoj te održala nekoliko predavanja iz hrvatske dječje književnosti.

Jelena Alfirević rođena je 7. travnja 1992. u Splitu. Po završetku jezične gimnazije upisala je studij hrvatskoga jezika i književnosti Sveučilišta u Zadru, na kojemu je diplomirala 2016. godine. Tijekom studija dobila je Nagradu za najboljega studenta Odjela za kroatistiku i slavistiku u ak. god. 2011. /2012. Nagrađena je i Rektorovom nagradom za izvanredne rezultate postignute u studiju (na temelju postignutih ocjena, znanstvene i stručne aktivnosti) u ak. god. 2013. /2014. Pohvalnica za izvrstan uspjeh i sudjelovanja u programima promoviranja Odsjeka za hrvatski jezik i književnost dodijeljena joj je u ak. god. 2014. /2015. U rujnu 2019. izabrana je u nastavno zvanje asistenta na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru, gdje predaje kolegije Hrvatska književnost srednjeg vijeka i renesanse, Hrvatska književnost baroka i prosvjetiteljstva i Medijska kultura. Do sada je sudjelovala na nekoliko domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova. Trenutno piše doktorsku disertaciju, a njezin znanstveni istraživački interes usmjeren je hrvatskoj modernoj i suvremenoj dramskoj književnosti te području književne emociologije. Članica je Saveza za Poljica.

Lucija Jozić

„U LANCUNI“ U PREKU NA OTOKU UGLJANU

Narodni običaj mjesta Preka „u lancuni“ odvija se svake godine na dan Čiste srijede u večernjim satima kada mještani obavijeni bijelim plahtama – „lancunima“ – i s licem posutim brašnom noseći upaljene ferale u rukama idu u ophod po mjestu i zvoneći zvonima glasno uzvikuju „blom, blom“. Ophod počinje i završava na „Dvorini“, jednom predjelu mjesta Preka, a običaj okuplja mještane svih dobnih skupina. Ovim izlaganjem želi se istaknuti historijski okvir običaja, njegovo recentno i prošlo djelovanje te značenje koje ima za mještane Preka.

Ključne riječi: lancuni, Pepelnica, Preko, otok Ugljan, Čista srijeda

.....

Lucija Jozić rođena je 26. ožujka 1992. godine u Zadru. Završila je dvopredmetni diplomski sveučilišni studij etnologije i antropologije te filozofije na Sveučilištu u Zadru 2019. godine. O običaju „u lancuni“ pisala je diplomski rad („Uloga običaja ‚U lancuni‘ u osnaživanju skupnog identiteta mještana Preka“; mentor: doc. dr. sc. Jadran Kale).

.....

Kristijan Juran

GDJE SE NALAZIO SREDNJOVJEKOVNI SAMOSTAN SV. MIHOVILA *DE SCOPULO?*

U srednjem se vijeku u nekolicini zadarskih povijesnih zapisa spominje samostan sv. Mihovila *de Scopulo*. Taj je samostan u dosadašnjoj literaturi poistovjećivan sa samostanom sv. Mihovila na Ugljanu ili pak sa samostanom na Školjiću (Galevcu). U ovom će se izlaganju razmotriti i mogućnost da se toponomastička odrednica *de Scopulo* odnosi na Ošljak, što bi ujedno značilo da je na tom otoku, barem dijelom 13. i 14. stoljeća, postojao samostan sv. Mihovila.

Ključne riječi: Ošljak, srednji vijek, samostan sv. Mihovila *de Scopulo*

Kristijan Juran

FRAGMENTI PREŠKE POVIJESTI OD 16. DO 18. STOLJEĆA

Ranonovovjekovna arhivska vrela kriju mnoge neistražene vijesti o Preku. Ovo je izlaganje pokušaj da se na temelju površnoga uvida u jedan dio te građe ukaže na mogućnosti istraživanja i ključne sadržaje preške povijesti 16. – 18. stoljeća.

Ključne riječi: Preko, rani novi vijek, arhivska vrela, stanovništvo

.....

Kristijan Juran izvanredni je profesor na Odjelu za povijest Sveučilišta u Zadru, gdje izvodi nastavu iz hrvatske povijesti ranoga novoga vijeka. Znanstveno istražuje ruralne i gradske zajednice (socijalne strukture, demografski procesi, zemljišni odnosi) na području istočnojadranskih komuna u kasnom srednjem i ranom novom vijeku, mletačko-osmanske odnose na dalmatinskom pograničju tijekom 16. i 17. stoljeća te neke aspekte hrvatske glagoljaške baštine. Objavio je pet knjiga te više od 30 znanstvenih i stručnih radova. Sudjelovao na dvadesetak znanstvenih i stručnih skupova.

.....

PRVE UČITELJICE PUČKE ŠKOLE U PREKU

U radu se istražuje uloga ženske pučke škole i učiteljica u Preku od osnivanja do dvadesetih godina 20. stoljeća. Iako pučko školstvo u tome mjestu, zahvaljujući djelovanju franjevacca iz samostana na Školjiću, vuče korijene od 18. stoljeća, muška pučka škola počinje s radom 1842. godine, a ženska tek 1880. Potreba za obrazovanjem djevojčica naglašava se u drugoj polovici 19. stoljeća zbog sve većih kontakata s gradom i plaćenih poslova koje su obavljale i žene iz Preka. To je podrazumijevalo veće komunikacijske vještine, pismenost i snalaženje u višejezičnom urbanom okruženju. Ženska je škola bila jednorazredna do 1894. godine, kada se spaja s muškom u trirazrednu mješovitu pučku školu, uvijek pod vodstvom nadučitelja, iako su u njoj često radile sposobne i nagrađivane učiteljice. Njihov uspjeh je ponekad izazivao zavist muških kolega, kao u slučaju Anke Asanović, koja je bila ocijenjena kao najbolja od troje učitelja, a kasnije i predložena za rad u ženskoj građanskoj školi u Splitu. Zbog nedostatka školske zgrade i stana za učitelje u školi su se često smjenjivali neoženjeni učitelji i učiteljice, smješteni u podstanarskim stanovima u selu. Prvi učiteljski par pojavljuje se tek nakon Prvoga svjetskog rata, kada se učitelj Krsto Perović vratio iz vojske i oženio kolegicom Jozicom Dražić. U školi je uvijek radilo po dvoje do četvero učitelja, što je više nego u nekim drugim školama zadarskoga kotara, a učitelji i učiteljice mogli su lakše surađivati i pomagati jedni drugima, što se odrazilo na kvalitetu nastave i bolji uspjeh učenika te škole u nastavku školovanja.

Ključne riječi: učiteljice, ženske pučke škole, zadarski kotar, Kraljevina Dalmacija

Dr. sc. **Mirisa Katić** rođena je u Zadru, gdje je završila osnovnu školu, gimnaziju Vladimir Nazor i studij hrvatskoga jezika i književnosti, pedagogije i komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu u Zadru. Poslijediplomski studij novije hrvatske književnosti pohađala je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a na Sveučilištu u Zadru je 2019. obranila doktorsku disertaciju pod naslovom „Uloga žena u kulturnom životu Zadra u 19. i u prva dva desetljeća 20. stoljeća.“ Radila je kao profesorica hrvatskoga jezika i književnosti, pedagoginja i bibliotekarica u osnovnim i srednjim školama te u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, a sada je knjižničarska savjetnica i voditeljica Knjižnice Državnoga arhiva u Zadru. Članica je Društva knjižničara Zadra i glavna urednica vodiča *Knjižnice Zadarske županije*, objavljenoga 2013. Sudjelovala je na više znanstvenih i stručnih skupova i objavila više znanstvenih i stručnih radova iz knjižničarstva, povijesti književnosti, školstva, publicistike i nakladništva s težištem na povijesti žena. Bila je sudionica i jedan od organizatora znanstvenoga skupa *Sukošan na dodiru Kotara i mora*, održanoga 2018. godine.

POLJSKE „KUĆICE“ (PSEUDOKUPOLE) U KULTURNOM KRAJOLIKU PREKA

Dio krajobrazne baštine zadarskih otoka čine i „kućice“ građene tehnikom pseudokupole, u samom kamenu. Takav način gradnje pobuđuje zanimanje zbog sraslosti s ambijentom iz kakvoga je takvo priručno gradivo uopće i namicano. Uglavnom ih se prikazuje kao svojevrsni pretpovijesni prežitek, s tehnikom kakva je u prošlosti prethodila elementarnim graditeljskim postupcima. U naše vrijeme iskrsavaju iz obraslosti pri obnavljanjima obrađivanja krša kakva su poduprta poljoprivrednim poticajima Europske unije, no kao same građevine više nemaju poljodjelskih namjena i njihove obnove ne ulaze među tako poduprte prakse. Stoga su svoje mjesto našle u ambijentalizacijama turističke industrije doživljaja.

Uz primjere „kućica“ iz okolice Preka koje su u popisu Suhozid.hr pribilježene zalaganjem mještana u ovom ćemo izlaganju pokušati prikazati njihovu ulogu u toj izmjeni njihovih gospodarstava. Takva im je uloga svojstvena od glavnoga razdoblja njihovih građenja iz vremena vinarskih konjunktura iz druge polovice 19. i s početka 20. stoljeća. U posljednje vrijeme se u stručni pojmovnik i praksu zaštite kulturne baštine kod nas uključuje i kategorija kulturnoga krajolika, kakvoj za okolicu Preka ovakve skromne poljske građevine mogu pružiti etnografski oslonac. Njihova gospodarska preobrazba pruža povod razmišljanju o tome koji bi bio koristan oblik njihove zaštite i očuvanja kulturnih praksi o kojima „kućice“ svjedoče. Izlaganjem ćemo nastojati pružiti oslonac takvom promišljanju očuvanja kulturnoga krajolika, kakvo po današnjim zasadama konzervatorske struke ponajprije ovisi o lokalnoj zajednici, u čije kulturne resurse ovakva dobra pripadaju.

Ključne riječi: suhozid, kulturni krajolik

Izv. prof. dr. sc. **Jadran Kale**, dipl. etnol., rođen je 1965. godine. Etnologiju na Sveučilištu u Zagrebu diplomirao je 1989., magistrirao 1996. i doktorirao 2010. godine. Od 1989. radi u Etnografskom odjelu Muzeja grada Šibenika, suradnički predaje od 1997., a s polovicom radnoga vremena na Sveučilištu u Zadru radi od ustanovljavanja studija etnologije i antropologije 2005. godine. Autor je stotinjak znanstvenih radova, desetak izložbi i jednoga stalnog izložbenog postava, obrazloženja nekoliko registracija kulturnih dobara, više pedagoških i didaktičkih programa, s knjigom u tisku na temu kulture prostora.

NOTNA ZBIRKA SAMOSTANA SV. PAVLA PUSTINJAKA NA GALEVCU – CRTICE IZ GLAZBENE PROŠLOSTI GALEVCA I PREKA

U samostanu sv. Pavla Pustinjaka na Galevcu, uz vrijednu knjižnu zbirku, sačuvana je i mala notna zbirka. Ona je u ljeto 2019. prvi put evidentirana kao cjelina i načinjen je preliminarni popis na temelju kojega će biti izrađen katalog muzikalija u okviru međunarodne baze glazbenih izvora RISM (Répertoire International des Sources Musicales). Zbirci je dodijeljena jedinstvena oznaka HR-Gspp, a sadrži sedamdesetak rukopisnih i tiskanih jedinica uglavnom s kraja 19. i iz prve polovice 20. stoljeća. U izlaganju će se predstaviti notna građa prema vrsti materijala, prema glazbenim vrstama i drugim bitnim karakteristikama, kao i princip njezine obrade. Sačuvani će se glazbeni repertoar sagledati u kontekstu glazbenih i kulturnih zbivanja u galevačkom samostanu i u Preku, ali i šire. U obzir će se uzeti i druge glazbene zbirke u Hrvatskoj evidentirane te djelomično kataloški obrađene, ponajviše zahvaljujući projektima Zavoda za muzikološka istraživanja JAZU, danas Odsjeka za povijest hrvatske glazbe HAZU, Hrvatskoga muzikološkog društva i Muzičke akademije.

Ključne riječi: samostan sv. Pavla Pustinjaka na Galevcu, note, glazbeni arhivi, RISM, franjevci trećoredci

.....

Lucija Konfic rođena je 1980. u Splitu. Diplomirala je muzikologiju (Muzička akademija u Zagrebu) 2005. i bibliotekarstvo (Filozofski fakultet u Zagrebu, izvanredni studij) 2008. g. Doktorirala je 2017. na Universität für Musik und darstellende Kunst u Grazu. Radi kao znanstvena suradnica i voditeljica knjižnice u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU u Zagrebu. Sudjelovala je na više stručnih i znanstvenih simpozija u Hrvatskoj i inozemstvu, a rezultate svojih istraživanja objavljuje u stručnim časopisima i zbornicima radova. Aktivno se bavi istraživanjem povijesti hrvatske glazbe s posebnim interesom za sljedeće teme: teorija glazbe u 18. stoljeću, teorijski traktati Josipa Mihovila Stratica, digitalizacija glazbenih materijala, očuvanje glazbene baštine, istraživanje glazbenih arhiva.

.....

NATPIS NA ŠKROPIONICI U CRKVI SV. IVANA U PREKU

Na škropionici u srednjovjekovnoj crkvi sv. Ivana u Preku nalazi se latinski natpis ispisan goticom. Objavio ga je 1954. Ivo Petricioli, nepotpuno ga pročitavši uz pomoć Mihe Barade. Kolega Emil Hilje, koji se pridružio radu kao koautor, obradio bi škropionicu kao umjetnički predmet i smjestio ga u povijesno okruženje. Sam bi pokušao ponovno čitati natpis i eventualno unaprijediti razumijevanje teksta. Čini se da na njemu nije riječ o sv. Ivanu Evanđelistu, kako je bilo predloženo u prethodnoj obradi, već o nekom župniku Jeronimu iz Zadra, za čiju bi dušu škropionica bila napravljena. Ključna je razlika u čitanju sekvence IOI PLI, koju su prethodni istraživači čitali kao *Io(hann)i(s) (a)p(osto)li*, dočim se nama čini da bi tu prije trebalo vidjeti *I(er)o(nim)i pl(eban)i*. Župnik bi bio preminuo u lipnju neke godine, ako dobro čitamo vrlo oštećene ostatke teksta na donjem dijelu škropionice. Idealno bi bilo kad bi se u arhivskim podacima pronašao „župnik Jeronim“, pogotovo kad bi bio poznat i datum njegove smrti koji bi se podudarao s našim čitanjem.

Ključne riječi: crkva sv. Ivana, škropionica, natpis

.....

Milenko Lončar klasični je filolog u mirovini. Gotovo čitav radni vijek proveo je na Odjelu za klasičnu filologiju Sveučilišta u Zadru. Bavi se Konstantinom Porfirogenetom, latinskim srednjovjekovnim natpisima u Dalmaciji, zadarskim bilježnikom iz 14. st. Petrom Perencanom, šiframa Antuna i Mihovila Vrančića i još ponečim.

.....

Emil Hilje rođen je 1958. godine u Zadru. Od 1986. godine zaposlen je na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zadru – današnjem Odjelu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru, gdje predaje kolegije vezane uz umjetnost razvijenog srednjeg vijeka. Od 2012. godine je redoviti profesor u trajnom zvanju. Kao glavni istraživač vodio je četiri znanstvena projekta vezana uz srednjovjekovnu umjetničku baštinu Dalmacije. Sudjelovao je na tridesetak znanstvenih skupova, autor je četiri znanstvene knjige (dvije u koautorstvu) i šezdesetak znanstvenih i stručnih radova. Temeljem sustavnih arhivskih i terenskih istraživanja bavi se problemima dalmatinske umjetničke baštine 14. i 15. stoljeća, u širokom rasponu tema vezanih uz graditeljstvo, kiparstvo, slikarstvo i primijenjenu umjetnost.

.....

Jasenska Lulić Štorić

IZVORI ZA PREŠKU TRADICIJSKU NOŠNJU

U Etnološkom odjelu Narodnoga muzeja Zadar čuva se manji broj dijelova ženske nošnje iz Preka iz 1. i 2. polovice 20. stoljeća. Osim originalnih predmeta, u fundusu Etnološkoga odjela čuvaju se i usmena kazivanja o nošnji prikupljena u drugoj polovici 20. stoljeća te fotografije. Ova se građa može usporediti s postojećom originalnom građom, usmenim kazivanjima i fotografijama s otoka Ugljana koje su dio fundusa Etnološkoga odjela, a datiraju od 2. polovice 19. stoljeća do 2. polovice 20. stoljeća. Važan izvor je slikar Franjo Salgheti Driolli, koji kroz nekoliko crteža ilustrira i nošnju žena iz Preka u 19. stoljeću. Njegovi crteži mogu se uspoređivati s ostalom objavljenom ilustrativnom građom iz 18., 19. i 1. polovice 20. stoljeća koja se odnosi na zadarske otoke. Izvor o preškoj nošnji jesu i pjesme, koje su u fundusu Instituta za etnologiju i folkloristiku zabilježene u ranoj drugoj polovici 20. stoljeća te objavljena arhivska građa koja se odnosi na nazive pojedinih dijelova nošnje na zadarskome području.

Kod uvida u prešku nošnju važna je dostupnost svih za sada postojećih izvora, koji trebaju proći kritički osvrt struke, te izbjegavanje prebrza zaključivanja. Za ovaj rad, nažalost, nisu bila dostupna naknadno nađena kazivanja o preškoj nošnji, a prema kojima se radila i novija rekonstrukcija preške nošnje bez sudjelovanja struke, koja je kod prve rekonstrukcije preške nošnje za potrebe kulturno-umjetničkoga društva „Kanica“ bila prisutna. Rekonstrukcija nošnje treba biti provedena prema najpouzdanijim izvorima, ostavljajući uvijek mjesta mogućim nadopunama i ispravcima, a njezino pojavljivanje svakako bi trebalo proći kroz sito struke.

Gljučne riječi: Preko, otok Ugljan, tradicijska nošnja, 19. stoljeće, 20. stoljeće, izvori

Jasenska Lulić Štorić rođena je u Zagrebu 1956. godine, gdje je završila osnovnu školu, klasičnu gimnaziju i Filozofski fakultet. Godine 1980. diplomirala je etnologiju kao A-predmet i sociologiju kao B-predmet na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Godine 1991. magistrirala je etnologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, obranivši rad „Odnos muškarac žena simboliziran u svadbenim običajima u Kalima (otok Ugljan)“. Godine 2012. doktorirala je etnologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, obranivši doktorski rad „Nošnja sjeverne Dalmacije kao pokazatelj odnosa između muškarca i žene (od 19. do prve polovice 20. st.).“

Godine 1980. zaposlila se u Narodnom muzeju Zadar kao kustosica, a od 1983. godine voditeljica je Etnografskoga (od 1994. godine Etnološkoga) odjela Narodnoga muzeja Zadar. U Narodnom muzeju Zadar zaposlena je na neodređeno vrijeme. Godine 1991. stekla je zvanje više kustosice, a 2006. i nastavno zvanje više predavačice na Odjelu za etnologiju i socijalno-kulturnu antropologiju Sveučilišta u Zadru. Godine 1988. sudjelovala je na 12. kongresu ICAES (Svjetska asocijacija antropoloških i etnoloških znanosti) u Zagrebu s referatom „Simboli identiteta žene u Bukovici – od djevojčice do udate žene“. Godine 1989. organizirala je Kongres Saveza etnoloških društava Jugoslavije koji se održao na Filozofskom fakultetu u Zadru te je uključivao i kolege

s drugih studijskih grupa Filozofskoga fakulteta u Zadru (filozofije, sociologije, psihologije, povijesti). Godine 1991. organizirala je u povodu obilježavanja stote obljetnice pogibije preških *lavandiera* (pralja) interdisciplinarni simpozij pod nazivom *Otočka žena*, koji se održao u Preku. Od 1995. do 1997. predavala je etnologiju kao vanjska suradnica u Zavodu za predškolski odgoj i razrednu nastavu na Odjelu za razrednu nastavu Filozofskoga fakulteta u Zadru i na Odjelu za arheologiju (zimski semestar 1996.). Od 1999. do 2001. bila je v. d. ravnateljica Narodnoga muzeja Zadar. Nakon prestanka te dužnosti i dalje je voditeljica Etnološkoga odjela Narodnoga muzeja Zadar. Od 2005. do 2009. predavala je kao vanjska suradnica (od 2006. viša predavačica) predmete Uvod u folkloristiku i Antropologija obitelji na Odjelu za etnologiju i kulturnu antropologiju Sveučilišta u Zadru.

Jasna Marcelić

ZNAČAJNI NACIONALNO NIJANSIRANI LITURGIJSKI I CRKVENO-PRAVNI DOPRINOSI DUBROVAČKOGA BISKUPA JOSIPA MARČELIĆA

Dubrovački biskup dr. Josip Marčelić krajem 19. i početkom 20. stoljeća, uz druge crkvene velikodostojnike, zauzimao se za zaštitu glagoljice kao liturgijske povlastice Katoličke Crkve u hrvatskim zemljama. Temeljem potpisanoga konkordata između Kneževine Crne Gore i Svete Stolice, Papa Lav XIII. odobrio je privilegij staro-crkvenoslavenske liturgije za Barsku nadbiskupiju. S tim u vezi među hrvatskim svećenicima glagoljašima javila se nada da bi se ista povlastica mogla odobriti i hrvatskim zemljama u kojima je postojala tradicija liturgijske uporabe glagoljice. Bečka diplomacija u Rimu pritiskom je ishodila slanje dekreta Zadarskoj, Goričkoj i Zagrebačkoj nadbiskupiji, kojim je zabranjeno mijenjati bogoslužni jezik i utvrditi tradiciju bogoslužnoga jezika unazad 30 godina. Ta je odluka, prema svjedočanstvu pravaškoga političara i svećenika don Ive Prodana bila povod da se u cijeloj kraljevini Dalmaciji razvije snažan pokret za očuvanje glagoljice i prava hrvatskoga naroda na njezinu neograničenu uporabu u bogoslužju.

Dubrovački biskup Josip Marčelić jedan je od inicijatora sastanaka na Lokrumu i predlagatelj preustroja Zavoda sv. Jeronima u Rimu. Na Zavod sv. Jeronima pravo su polagale sve biskupije iz politički razjedinjenih hrvatskih zemalja u Austro-Ugarskoj Carevini. Zavod je na međunarodnom planu bio sinonim cjelovitih hrvatskih zemalja, što nije bilo po volji vladajućoj oligarhiji. Stoga je Ugarska zahtijevala njegovo uklanjanje i prelazak studenata u Zavod Germanico-Hungaricum. U prijedlogu s Lokruma tražilo se utemeljenje Zavoda za svećenike studente te da se svećenički kolegij zove Collegium Sancti Hieronymi Illyricorum i da se u njega primaju svećenici obaju obreda.

Gljučne riječi: dubrovački biskup dr. Josip Marčelić, Zadarska nadbiskupija, Dubrovačka nadbiskupija, Lokrumska poslanica, starocrkvenoslavensko bogoslužje, Družba Kćeri milosrđa

.....

Jasna Marčelić rođena je 1962. godine u Zadru. Zaposlena je u Općini Preko od 1994. godine, sada na mjestu višega stručnog suradnika za protokol i glasnogovornice. Uređuje također službenu stranicu Općine Preko. Pisala je i uređivala godišnjak Općine Preko *Naši školji*. Na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu u svojstvu redovnoga studenta završila je Postdiplomski specijalistički studij komparativne politike za srednju i jugoistočnu Europu. Tijekom studija istraživala je povijest, politički sustav, političke stranke zemalja srednje i jugoistočne Europe te povijest i funkcioniranje Europske ekonomske zajednice, sadašnje Europske unije. Na istom fakultetu diplomirala je novinarstvo i odnose s javnošću. U suautorstvu je napisala knjigu *Politička filozofija Vaclava Havela*, objavljenu u izdanju nakladnika Srednja Europa. Od 1993. do 2010. godine radila je kao novinarka suradnica u više časopisa i dnevnom tisku – *Slobodnoj Dalmaciji*, *Narodnom listu* (kao član uredništva osnovali podlistak *Mareta*), *Jutarnjem listu*, *Zadarskom listu*, *Našem moru*, listu dubrovačkoga sveučilišta, stručnom časopisu *Turizam*, na HRT-u – Radiju *Zadar*, više e-portala, listu Općine Preko *Naši školji*. U slobodno vrijeme bavi se amaterskom fotografijom. Imala je dvije samostalne izložbe fotografija i više skupnih kao članica Fotokluba „Kornat“ iz Kukljice.

.....

Sven Marčelić

LOKALNA ZAJEDNICA PREKA – DRUŠTVENI, INFRASTRUKTURNI I EKOLOŠKI ASPEKTI

U radu će se na temelju kvantitativnoga istraživanja provedenoga *online* anketom prezentirati mišljenja građana Općine Preko vezana uz mjesnu infrastrukturu, ekološke stavove i stavove o zajednici. Istraživanja pokazuju da se lokalne zajednice odlikuju visokim stupnjem kohezije i svijesti o važnosti lokalnoga konteksta, osobito u smislu bliskih veza i stupnja društvene sigurnosti koje vezujemo uz klasični sociološki pojam zajednice (*Gemeinschaft*). Hipoteza je da će građani iskazivati veće povjerenje u zajednicu nego u institucije. K tome, lokalne zajednice iskazuju visoku svijest o važnosti organske povezanosti s prirodom na lokalitetu te pokazuju visoku razinu ekološke svijesti. Testiranjem nekoliko skala na temu kohezije lokalne zajednice, materijalne i društvene infrastrukture te stavova o prirodi dat će se uvid u društveni kontekst Općine Preko.

Ključne riječi: lokalna zajednica, Općina Preko, ekološki stavovi, infrastruktura

.....

Sven Marčelić docent je na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru. Doktorirao je 2013. godine temom iz regionalnoga razvoja, a bavi se pitanjima lokalnoga i regionalnoga razvoja, istraživanjem kulturne potrošnje, vrijednostima i mladima. Predavao je na nekoliko kolegija koji su kao opću ili posebnu temu imali sociologiju lokalnih zajednica.

.....

Šime Marčelić

MORFOLOŠKE KARAKTERISTIKE DVIJU UDOMAĆENIH SORTI MASLINA (*OLEA EUROPAEA* L.) U PREKU – DROBNICE I KARBUNČELE

Uzgoj maslina (*Olea europaea* L.) na otoku Ugljanu ima tradiciju dugu preko 2000 godina. U tako dugom razdoblju uzgoja maslina istaknule su se među vodećom sortom oblicom i dvije prateće sorte maslina – drobnica i karbunčela. Cilj je rada morfološki opisati te dvije sorte masline. Praćenje morfoloških karakteristika provedeno je na četiri stabla starija od 50 godina za obje sorte. Za istraživanje su uzeti uzorci od 100 listova i 100 plodova i koštica u fenofazi promjene boje kože ploda 2009. i 2010. godine. Morfološki je opis proveden po međunarodnoj metodi koja je opisana u svjetskom katalogu sorti masline (Barranco Navero i sur. 2000) i knjizi *Maslina i maslinovo ulje* (Gugić i sur. 2017). Morfološke su karakteristike u rezultatima prikazane kao srednje vrijednosti uz odstupanja od srednje vrijednosti za duljinu; prikazana je širina te odnos duljine i širine lista, zatim masa, duljina i širina ploda i koštice. Usporedba je rađena jednosmjernom analizom varijance Kruskal Wallis, s povratnim Tukey testom. Prema dvogodišnjim rezultatima, drobnica i karbunčela razlikuju se u duljini i širini lista, masi, duljini i širini ploda te masi i duljini koštice, što je većina istraživanih karakteristika te se može utvrditi da su međusobno različite.

Ključne riječi: drobnica, karbunčela, koštica, list, ploda

.....

Šime Marčelić, mag. ing. agr., rođen je 1986. g. u Zadru. Na Doktorski studij poljoprivrednih znanosti na Agronomskom fakultetu u Zagrebu upisan je 2015. g. Diplomirani je inženjer agronomije, smjera hortikultura, usmjerenja voćarstvo. Zaposlen je kao asistent na Odjelu za ekologiju, agronomiju i akvakulturu Sveučilišta u Zadru od 2015. Izvodi nastavu i vježbe na preddiplomskom studiju Primijenjene ekologije u poljoprivredi na kolegijima Maslinarstvo i uljarstvo, Osnove voćarstva i Povrčarstvo. U znanstvenom radu sudjeluje u istraživanjima vezanima uz maslinarstvo i proizvodnju maslinova ulja. Trenutno je stručni suradnik na projektu IRI „SAN – SmartAgricultureNetwork“ (2018. – 2022.). Upisan je u znanstveni registar u Ministarstvu znanosti i obrazovanja pod matičnim brojem znanstvenika 349050, a radovi mu se nalaze u Hrvatskoj znanstvenoj bibliografiji CROSBi na poveznici <https://bib.irb.hr/lista-radova?autor=349050>. Aktivni je član udruge senzornih analitičara maslinova ulja „Olea“ Zadar od 2010., a u Ministarstvu poljoprivrede nalazi se na listi senzornih kušača maslinova ulja. Područje su njegova znanstvenog zanimanja tehnologije u maslinarstvu, a sa stručne strane unaprjeđenje maslinarske proizvodnje.

.....

Irena Marković i Marijana Čiklič

KULTURNI ODRAZ ROMANSKOG NASLJEĐA U GOVORU MJESTA PREKA – TERMINOLOGIJA MORA

Preko, mjesto na otoku Ugljanu, more istovremeno odvaja od Zadra i spaja ga s njim. Kako na kopnu, tako još i više na otocima, specifičnost kulture, ponašanja, govora jednoga lokaliteta dolazi do izražaja. Ovo je rad koji govori o sličnostima, a ipak o razlikama koje su prožete kroz razne romanske dominacije na Preku u odnosu na prestižniji, veći, bogatiji i na kraju različitiji centar radijacije, Zadar. Govor Preka duboko u sebi čuva kao arheološki relikv ostatke povijesne specifičnosti, dokaze jednoga prošlog vremena (u običajima, obrtima, pjesništvu, nošnji itd.). Rad proučava romanske elemente u leksiku mora i morske terminologije u govoru mjesta Preka kroz tri generacije (stariju, srednju i mlađu). Prema tri izvorna govornika vidjet ćemo s jedne strane koliko je govor jednoga otoka otporan na inovacije (koje dolaze iz grada pod utjecajem standardnoga ili nadregionalnih elemenata), a koliko i dalje čuva svoje romanske specifičnosti, koje u čakavskim govorima općenito čine jedan izuzetno visoki udio leksika (pogotovo u morskoj i pomorskoj terminologiji). S druge strane istraživanja provedena na drugim bližim lokalitetima (Kali, Ždrelec, Zadar), kao i onim daljnjim (Vrboska, Istra itd.) jasnije će pokazati koliko je jezični element mikroregionalan i specifičan upravo za Preko, koji su romanski elementi nadregionalnoga karaktera, pa na kraju utječu i na hrvatski standard i nadograđuju ga.

Glavne riječi: leksik, romanizmi, terminologija mora, Preko

Irena Marković rođena je 1974. godine u Puli. Diplomirala je 1997. na Pedagoškom fakultetu u Puli talijanski jezik i književnost (diplomski rad „Atlante linguistico istroquarnerino – Altura“). Nakon završenoga fakulteta najprije se zapošljava u školama stranih jezika u Zagrebu, a zatim niz godina provodi u Londonu i Curacau, gdje radi u financijama i usavršava engleski jezik. Poslijediplomski studij Europski studij: Jezici i kulture u dodiru upisuje 2004. u Zadru. Od 2005. godine zaposlena je na Odjelu za talijanistiku Sveučilišta u Zadru kao asistent za jezik. U zadnjih deset godina predaje niz kolegija kako na preddiplomskom tako i na diplomskom studiju. Osim dijalektologije, veliki interes održava na području psihologije, društva i jezika i njihova recipročnog utjecaja. Doktorsku disertaciju naslovljenu „Usporedba Pellisove istočno-jadranske građe za ALI sa suvremenim mletacizmima u zadarskom govoru“ obranila je u travnju 2011. godine. Od 2014. godine zaposlena je na radnom mjestu i u zvanju docenta za jezik na Odjelu za talijanistiku. Sudjelovala je u nizu lingvističkih domaćih i međunarodnih skupova i izdala radove od kojih je veći dio iz područja dijalektologije.

Marijana Čiklič studentica je pete godine suvremene talijanske filologije i povijesti na Sveučilištu u Zadru. Rođena je u Zadru 1993. godine. U svibnju 2018. godine službeno završava preddiplomsku razinu studija talijanskoga jezika i književnosti te povijesti upisane 2013./2014. Od 2008. do 2012. godine pohađala je Gimnaziju Jurja Barakovića u Zadru. Uz talijanski jezik, govori engleski, španjolski i portugalski. Tijekom studiranja u dva je navrata koristila program Erasmus+ te je u svrhu studijskoga boravka i stručne prakse boravila u Bariju u Italiji. Tijekom studiranja sudjelovala je na brojim događanjima u organizaciji Odjela za talijanistiku i raznim volontiranjima. Terenska dijalektološka istraživanja odradila je iz kolegija Dijalektologija. Trenutno izrađuje diplomski rad iz istoga područja.

Nikola Markulin

MLETAČKA TERITORIJALNA VOJNA ORGANIZACIJA NA OTOKU UGLJANU S POSEBNIM OSVRTOM NA PREKO

Mletačka je Republika na otocima zadarskoga arhipelaga svoju teritorijalnu vojnu organizaciju počela oblikovati u 16. stoljeću. Obrazac kojim su se pritom koristile mletačke upravljačke elite uvezen je s Republikinih talijanskih posjeda. Koncem 17. stoljeća organizacija poprima konačan oblik, a iz nje proizišle postrojbe teritorijalne milicije, u izvorima označavane kao „cernide“, služile su na istočnojadranskom bojištu u ratovima Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva. O (relativno) zavidnoj organizacijskoj razini postrojbi cernida zadarskih otoka svjedoči njihovo služenje na talijanskim posjedima Republike tijekom 18. stoljeća. Zapovjedna mjesta vojno-administrativne jedinice zadarskih otoka popunjavalo je nekoliko generacija pripadnika obitelji Soppe i Lantana, pa se među njihovim obiteljskim spisima nalazi obilna arhivska građa o proučavanoj organizaciji.

Glavne riječi: Preko, Mletačka Republika, vojna organizacija, cernide, rani novi vijek

Nikola Markulin rođen je u Zadru 12. prosinca 1980. godine. Osnovnoškolsko i gimnazijsko obrazovanje završio je u Zadru. Godine 2006. završio je dvopredmetni studij povijesti i sociologije na Sveučilištu u Zadru. Od 2007. godine radi kao nastavnik u Gimnaziji Franje Petrića u Zadru. U srpnju 2015. godine na Sveučilištu u Zadru obranio je doktorsku disertaciju naslovljenu „Mletačka vojna organizacija u Dalmaciji i Boki od Morejskog rata (1684. – 1699.) do Požarevačkog mira 1718.“. Godine 2016. izabran je u znanstveno zvanje znanstvenoga suradnika, a u razdoblju od 2015. do 2019. godine bio je suradnik na znanstvenom projektu *Vojnički život i slike ratnika u hrvatskom pograničju od 16. stoljeća do 1918.* Hrvatske zaklade za znanost. Autor je desetak znanstvenih radova i sudionik nekoliko znanstvenih skupova.

Mikica Maštrović

PRINOS ANTE SORIĆA HRVATSKOJ GALERISTICI, MUZEJSKOM MENADŽMENTU I MARKETINGU

Ante Sorić (Preko, 9. veljače 1929. – Zagreb, 15. listopada 2014.) djelovao je na čelu Galerije Klovićevi dvori u Zagrebu (u početku nazvane Muzejski prostor), najveće hrvatske galerijske institucije, koja je učinila dotad nezabilježene iskorake na hrvatskoj likovnoj, ali i kulturnoj sceni, od njezina osnutka 1982., odvažno krenuvši s velikim kulturološkim projektima. Organizirao je više od 40 izložaba, a velika izložba kineske umjetnosti u Klovićevim dvorima i danas drži rekorde u gledanosti. Ističu se izložbe „Ivan Meštrović“, „Sto godina Strossmayerove galerije“, „Drevna kineska kultura“, „Pisana riječ u Hrvatskoj“, „Kyoto – cvijet kulture Japana“, „Zlatno doba Dubrovnika“, „2000 godina nigerijske umjetnosti“, „Vučedol“, „Tisuću godina hrvatske skulpture“, „Oči istine“ i dr. Shvatio je važnost marketinga pa je za te potrebe zaposlio Startova urednika Seada Saračevića. Postave izložbi povjerava arhitektima. Tako su ostale nezaboravne postave arhitekta Željka Kovačića. Ante Sorić bio je jedan od osnivača Pučkoga otvorenog učilišta „Dom na žalu“ u Preku, čiji je bio i prvi v. d. ravnatelj.

Ključne riječi: galeristika, muzejski menadžment, marketing u muzejima

Dr. sc. **Mikica Maštrović**, knjižničarska savjetnica i kustosica, sada u miru, do godine 2017. djelovala je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu kao voditeljica Grafičke zbirke, u kojoj je osmislila program obrade i digitalizacije likovne građe, organizirala mnoštvo uspješnih izložaba te pokrenula izdavačku djelatnost, poglavito grafičkih mapa renomiranih hrvatskih grafičara, kojima je urednica, a u nekima autorica uvodnih tekstova. Diplomirala je 1976. na Filozofskom fakultetu u Zadru (povijest umjetnosti i filozofija), a potom je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu godine 2000. magistrirala te 2012. i doktorirala. Dobitnica je Kukuljevićeve povelje i počasna članica ULUPUH-a. Godine 2019. u Zagrebu je objavila reprezentativnu autorsku knjigu, monografiju *Hrvatska grafika*.

Tihomil Maštrović

POČETCI HRVATSKOGA KAZALIŠTA I PREKO

U hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti poznata je vrsta religioznih dijaloških pjesama poznatih pod imenom *Gospin plač* ili *Muka Isukrstova*. Na predlošku teksta četiriju evanđelja, osobito Ivanova evanđelja, u tim pjesmama pisanim u narativno-dijaloškom obliku crta se Kristova muka i smrt i u vezi s njima žalost i bol Kristove majke Marije. *Plačevi* su ispejvani u osmeračkim distisima i sačuvani u velikom broju

prijepisa. Pjevali su se u primorskim mjestima, kao i na otocima, od Istre do Budve. Vjekoslav Štefanić dijeli ih u dvije skupine ili u dvije redakcije već prema tome sadrže li didaskalije ili ih nemaju, odnosno je li se iz njih razvilo dramsko prikazanje muke i smrti Kristove ili nije. Među najstarijima su oni *Gospini plačevi* čiji nastanak vezujemo uz samostan franjevac trećoredaca na otočiću Galevcu (Školjicu). Jedan je načinio Šimun Klimantović, drugi Šimun Glavić, pa se tako najstarije varijante *Plača blažene divice Marije*, kao i prvi njezini prijepisi, vezuju uz zadarsko područje. Ono što Klimantovićevu prijepisu *Plača* daje specifično obilježje i čini ga interesantnim u dramskom i kazališnom pogledu jesu njegove didaskalije. Stoga je njegov prijepis *Plača* nedvojbeno prvi jasno strukturiran dramski tekst hrvatske književnosti na hrvatskom jeziku, tekst za koji se sa sigurnošću može tvrditi da je bio namijenjen uprizorenju. Klimantovićev rukopis danas se nalazi u ostavštini Zadrana Ivana Brčića (Berčića), glagoljaša i filologa u Državnoj biblioteci u Sankt Petersburgu.

Ključne riječi: Šimun Klimantović, Šimun Glavić, hrvatsko srednjovjekovno kazalište, glagoljaši

Prof. dr. sc. **Tihomil Maštrović** rođen je 1952. u Zadru. Studij jugoslavenskih jezika i književnosti i filozofije diplomirao 1975. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je 1988. doktorirao iz područja filologije. Od 1991. do 1994. predsjednik je Hrvatskoga sabora kulture u Zagrebu. Od 1995. do 1999. upravitelj Odsjeka za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU. Od 1997. do 2003. predsjednik Stručnog vijeća (dekan) Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu; Od 2007. do 2011. glavni je ravnatelj Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Od 1976. do 2019. zaposlen u Zavodu za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, sada je u zvanju redovitog profesora zaposlen na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti sveučilišta u Zagrebu.

Objavio dvanaest autorskih znanstvenih knjiga, te stotinjak znanstvenih rasprava a priređivač je petosveščanog pretiska prvih novina na hrvatskom jeziku *Kraljski Dalmatin/Il Regio Dalmata* (2006. – 2009.), četverosveščanog pretiska preporodnog časopisa *Zora dalmatinska* (1994.–1998.); potom trosveščanog izdanja *Pisma Iva Vojnovića* (2009.), te još tridesetak izdanja s područja književnosti i kulturne povijesti, među kojima i niz priređenih djela hrvatskih pisaca (A. Kovačić, I. Vojnović, I. Andrić, M. Begović, Paula Preradović, J. Horvat i dr.). Godine 1991. uredio je *Leksikon Društva hrvatskih književnika*.

Glavni je istraživač od 1991. do 2001. znanstvenog projekta *Sabраних djela Milana Begovića*; glavni urednik kritičkog izdanja *Sabраних djela Milana Begovića* u dvadesetčetiri sveska (izdavači HAZU i Naklada Ljevak), do godine 2019. objavljeno je 20 svezaka; od godine 2002. glavni je istraživač znanstvenog projekta *Hrvatski književni povjesničari*, te glavni urednik niza znanstvenih zbornika što ih, pod naslovom *Hrvatski književni povjesničari*, izdaju Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu u suizdavaštvu s Filozofskim fakultetima u Zagrebu i Osijeku, Sveučilištima u Puli i Zadru, te Hrvatskim filološkim društvom, te je dosad uredio sedamnaest znanstvenih zbornika.

Odlikovan je Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića, za osobite zasluge za kulturu i njeno promicanje u Republici Hrvatskoj i u svijetu, dobitnik je Nagrade Zadarske županije, Nagrade grada Zadra, Povelje Vladimira Nazora, Povelje Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Nagrade Josip Juraj Strossmayer i dr.

EUHARISTIJSKI KONGRES U PREKU 1925. GODINE – SVJEDOČANSTVO VJERSKOGA I NACIONALNOGA IDENTITETA

Organiziranje Euharistijskoga kongresa u Preku 1925. g. bilo je zasigurno višestruko motivirano vjerskim, kulturnim, nacionalnim i političkim razlozima. Taj je događaj imao snažan odjek u narodu, u buđenju njegove vjerske, nacionalne i kulturne svijesti, u teškim vremenima kroz koja je taj narod prolazio. Malo mjesto Preko na otoku Ugljanu, nasuprot okupiranom Zadru, koji je Rapalskim ugovorom pripao Italiji, okupilo je više tisuća vjernika na proslavi Euharistijskoga kongresa. O značenju toga događaja govori i činjenica da se je sam papa Pio XI. osobno obratio sudionicima kongresa u Preku. U tom razdoblju Preko je bilo administrativno središte sa svim državnim institucijama, ali i središte značajnih vjerskih, kulturnih, prosvjetiteljskih i izdavačkih aktivnosti, što se najbolje očituje u izuzetnom djelovanju don Ive Prodana i njegove znamenite tiskare u samostanu trećoredaca na Školjiću u Preku. U tom svjetlu Euharistijski kongres u Preku 1925. g. ima posebno značenje i kao svjedočanstvo vjerskoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta hrvatskoga naroda u tim teškim vremenima.

Ključne riječi: Euharistijski kongres, Preko

Prof. dr. sc. **Šime Mihatov**, profesor Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u miru, rođen je 29. veljače 1940. u Preku. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1966. g., gdje je i magistrirao 1974. g. te doktorirao 1986. g. Od 1968. g. pa sve do umirovljenja 2005. g. djelovao je u Klinici za unutarnje bolesti NB „Sestre milosrdnice“ u Zagrebu, gdje je prešao put od specijalizanta do predstojnika klinike, od studenta do profesora Medicinskoga fakulteta. Bio je predsjednik Hrvatskoga kardiološkog društva u dva mandata, a 2014. g. proglašen je počasim članom Društva. Član je prestižnih svjetskih i nacionalnih stručnih udruženja, a dodijeljena mu je i titula „Fellow of the European Society of Cardiology“ i „Fellow of the American College of Cardiology“. Redoviti je član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske. Područje mu je stručnoga i znanstvenoga interesa kardiologija te je iz toga područja objavio 216 znanstvenih i stručnih radova, napisao više poglavlja u knjigama i bio urednik više knjiga s temama iz kardiologije. Dobio je brojna priznanja i odlikovanja za posebne zasluge u znanosti, među kojima i odlikovanje predsjednika Republike Hrvatske „Red Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića“ i „Laureat“ Akademije medicinskih znanosti Hrvatske. Jedan je od osnivača Glazbenoga društva hrvatskih liječnika i višegodišnji solist muškoga zbora liječnika.

FLORA NASELJA PREKO I OTOČIĆA OŠLJAKA I GALEVCA

Flora otoka Ugljana do sada nije sustavno istraživana. Najbolje je istraženo područje Općine Kali (Milović i Pandža 2017) te područje Mulina i Ovčjaka na sjeverozapadnom dijelu otoka (Ivandić 2006). Botaničari su uglavnom samo usputno dolazili na Ugljan bilježeći pritom pojedinačne vrste ili biljne zajednice. Većina biljnih vrsta zabilježenih u prijašnjim istraživanjima pronađena je izvan granica naselja Preko. Najstariji podaci o flori Preka potječu iz 19. stoljeća, kada za otočić „Calogera“ (Ošljak) Host navodi 15 biljnih svojti (Host u Visiani 1826.), a Visiani u djelu *Flora Dalmatica* (1842. – 1852.) još tri svojte (*Arthrocnemum macrostachyum*, *Prasium majus* i *Teucrium flavum*). Tijekom 20. stoljeća nema novih podataka o flori Preka i njegove okolice. U novije vrijeme za naselje Preko Pandža i sur. (2001) navode neofit *Datura innoxia* u ruderalnoj vegetaciji uz more, a Novak i Novak (2017) invazivnu svojtu pajasen (*Ailanthus altissima*). Perinčić i sur. (2016) navode 30-ak kultiviranih svojti koje rastu po okućnicama Preka. Analiza botaničke literature pokazuje da je flora Preka gotovo u potpunosti neistražena. Prijašnji nalazi za otočić Ošljak potječu još iz 19. stoljeća, a većina novijih nalaza odnosi se na kultivirane svojte. U tijeku su istraživanja flore papratnjača i sjemenjača područja naselja Preko uključujući i otočiće Ošljak i Galevac. Kao rezultat dobit će se prvi cjeloviti popis flore toga područja i obaviti taksonomska i ekološka analiza flore s posebnim naglaskom na zastupljenost endemičnih, ugroženih, zaštićenih te invazivnih stranih svojti. Dobiveni podaci poslužit će kao podloga za predlaganje mjera za očuvanje raznolikosti flore Preka.

Ključne riječi: flora, Preko, endemi, ugrožene i zaštićene svojte

Dr. sc. **Milenko Milović** rođen je 1960. u Gračacu (Šibenik). Diplomski studij biologije (1983.) i magistarski studij biologije – ekologija (2000.) završio je na Biološkom odsjeku PMF-a u Zagrebu. Na istom fakultetu 2008. g. obranio je doktorsku disertaciju s temom „Urbana flora Zadra“. Od 1985. radi kao nastavnik biologije u srednjim školama u Šibeniku. Trenutno je zaposlen u Medicinskoj školi i Gimnaziji Antuna Vrančića u Šibeniku. Bavi se istraživanjem flore i vegetacije. Upisan je u CROSBi; broj znanstvenika: 282005. Autor je i suautor triju autorskih knjiga, 57 poglavlja u knjizi, 45 znanstvenih i stručnih radova u časopisima i 42 sažetka u zbornicima skupova (popis radova na URL: [https://www.bib.irb.hr/pretraga?operators=and|Milovi%C4%87,%20Milenko%20\(282005\)](https://www.bib.irb.hr/pretraga?operators=and|Milovi%C4%87,%20Milenko%20(282005)))

Dr. sc. **Marija Pandža** rođena je 1957. u Kninu. Na Pedagoškoj akademiji u Splitu završila je nastavnički studij biologija-kemija (1978.). Diplomski studij biologije (1988.), magistarski studij biologije – ekologija (1995.) završila je na Biološkom odsjeku PMF-a u Zagrebu. Na istom fakultetu 2003. g. obranila je doktorsku disertaciju s temom „Vegetacija otoka Murtera“. Od 1978. radi kao učitelj biologije i kemije u osnovnim školama na šibenskom području. Trenutno je zaposlena u Osnovnoj školi „Murterski školji“ u Murteru i Osnovnoj školi Vjekoslava Kaleba u Tisnom. Bavi se istraživanjem flore i vegetacije. Upisana je u CROSBi; broj znanstvenika: 207974. Autorica je i suautorica jedne autorske knjige, 10 poglavlja u knjizi, 47 znanstvenih i stručnih radova u časopisima i 31 sažetka u zbornicima skupova (popis radova na URL: [https://www.bib.irb.hr/pretraga?operators=and|Pand%C5%BEa,%20Marija%20\(207974\)](https://www.bib.irb.hr/pretraga?operators=and|Pand%C5%BEa,%20Marija%20(207974)))

MALI ISTRAŽIVAČI MORA – EDUKACIJA O MORU NA PODRUČJU PREKA

More omogućava život na Zemlji te je njegova uloga u reguliranju klime, proizvodnji kisika i prehrani stanovništva neprocjenjiva. Kako bi se dugoročno očuvali morski resursi, potrebno je njima odgovorno upravljati te pružiti društvu informaciju o međusobnoj povezanosti i ovisnosti čovjeka i mora. U Hrvatskoj je 2009. godine donesena *Strategija održivoga razvitka Republike Hrvatske* prema kojoj je jedan od glavnih izazova u provedbi održivoga razvoja RH upravo obrazovanje ljudi i njihovo osposobljavanje za održivi razvoj. Opća je skupština Ujedinjenih naroda 2015. g. usvojila Program za održivi razvoj do 2030. g. Jedan je od ciljeva toga programa i cilj 14 – očuvati i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse za održiv razvoj. Da bi se postigao taj cilj, potrebno je informirati i obrazovati društvo i unijeti *znanje o moru* u cjeloživotno obrazovanje mladih i odraslih jer bez osvješćivanja i obrazovanja nema ni provođenja održivoga razvoja. Stoga se u Preku od 2015. g. održavaju znanstveno-edukativne radionice kako bi se lokalna zajednica upoznala s raznolikošću života u podmorju te ulozi i važnosti različitih organizama. U podmorju na području Preka, pogotovo oko otočića Galevca (Školjić), obitava velik broj različitih vrsta morskih organizama, a neke su od zaštićenih vrsta npr. plemenita periska (*Pinna nobilis*), voga (*Posidonia oceanica*) i čvorasta morska resa (*Cymodocea nodosa*). U ljetnim mjesecima organizirane su znanstveno-edukativne radionice „Mali istraživači mora“ za djecu različitih uzrasta. Radionice su se sastojale od teorijskoga, „suhog“ dijela te aktivnoga istraživanja organizama u moru. Tijekom radionica obrađene su različite teme poput biološke raznolikosti, klimatskih promjena, zaštite morskih ekosustava. Ovakav neformalni oblik edukacije omogućio je neposredno učenje o biološkoj raznolikosti, zaštićenim vrstama, razlozima zaštite te prijetnjama morskim ekosustavima te doprinio postizanju cilja održivoga razvoja pod brojem 14.

Ključne riječi: znanje o moru, „ocean literacy“, biološka raznolikost, edukacija

Dr. sc. **Melita Mokos** (rođ. Bacalja) rođena je 1980. g. u Zadru. Studij biologije i ekologije mora završila je 2007. g., a doktorirala je 2017. g. završivši Međusveučilišni poslijediplomski doktorski studij „Primijenjene znanosti o moru“ na Sveučilištu u Splitu. Godine 2003. završila je studij predškolskoga odgoja na Sveučilištu u Zadru. Sudjeluje u znanstvenim projektima, izvodi nastavu na preddiplomskom i diplomskom studiju. Organizira i provodi aktivnosti popularizacije znanosti te edukativne radionice namijenjene djeci i mladima, čime na neformalan način doprinosi provođenju edukacije iz područja znanosti o moru. Potpredsjednica je European Marine Science Educators Association (EMSEA) te je koordinator za regionalnu EMSEA grupu za područje Mediterana, EMSEA-Med.

GLAGOLJAŠKI NAPJEVI U PREKU – ŽIVA BAŠTINA

Iz samoga naslova rada, „Glagoljaški napjevi u Preku – živa baština“, razvidno je da je riječ o onim napjevima koji su putujući kroz vrijeme, usmenom predajom, stigli do 21. st. Sam rad naslanja se na rezultate habilitacijskoga rada kojem je naslov „Pučko crkveno i svjetovno pjevanje u općem razvoju glazbene kulture u Preku na otoku Ugljanu“. Mentor habilitacijskom radu bio je akademik Jerko Bezić, tajnik Razreda za glazbenu umjetnost i muzikologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Rad je obranio na Sveučilištu u Zadru 25. listopada 2002. Drugi je izvor radu knjiga *Preko, glazbena baština*, kojoj je odlukom Senata Sveučilišta u Zadru (br. 01-01 336/6 – 2007) izdana suglasnost za izdavanje kao priručnika Sveučilišta u Zadru. Važno je istaknuti da se melografska obrada glagoljaških napjeva (notni zapis, glazbena analiza, opseg, ljestvica, melodija, ritam, oblik, višeglasje) temelji isključivo na materijalu koji je snimljen u travnju 2002. u župnoj crkvi Gospe od Ružarija u Preku.

Ključne riječi: glagoljaški napjevi, glagoljaško pjevanje

Ivo Nižić rođen je u Preku na otoku Ugljanu 15. rujna 1942. Nakon završene gimnazije i Teološkoga fakulteta u Zagrebu započinje studij glazbene umjetnosti te stječe dvije glazbene diplome: na Odsjeku za glazbu Pedagoške akademije u Zagrebu i na Institutu za crkvenu glazbu Sveučilišta u Zagrebu. Nakon višegodišnjega rada u osnovnoškolskom i dijelom u srednjoškolskom obrazovanju piše habilitacijski rad iz muzikologije (mentor: akademik Jerko Bezić). Obrativši rad, postaje profesor na Sveučilištu u Zadru i nositelj kolegija Glazbena kultura i Metodika nastave glazbene kulture. Ivo Nižić priznati je glazbeni pedagog, skladatelj i dirigent. Za svoj rad dobio je mnoge nagrade, priznanja i pohvale, među kojima valja spomenuti tri nagrade koje je dobio 2016. godine: Nagrada Ljubo Stipišić Delmata, koja mu je dodijeljena na 25. Pasijskoj baštini u Zagrebu za oratorij Zadnja postaja, Nagrada Hrvatske udruge zborovođa Zagreb za životno djelo i Nagrada grada Zadra za uzorne uspjehe i rezultate postignute u području glazbene kulture i umjetnosti. Godine 2018. nadbiskup Želimir Puljić na svečanoj večernji sv. Stošije uručio mu je nagradu i priznanje za promicanje liturgijske glazbe. Osnovao je Akademski zbor Sveučilišta u Zadru i Mješoviti pjevački zbor „Condura Croatica“ – Zadar. Već jetrideset godina orguljaš i zborovođa u crkvi sv. Mihovila.

PREČKA IVANIZA KAO PARALELNI PROTAGONIST U ROMANU SILVIJA TESTE *LA ZARATINA*

Lik Prečke Ivanize u romanu *La zaratina* Silvija Teste (Venezia, 2017.) najznačajniji je kompleksni lik otočanke koji je ikada oslikan u talijanskoj književnosti o egzodusu. Predstavnicu prečke otočke uljudbe kontrapunktalni je protagonist koji svojom nazočnošću utječe na nesretne događaje „Bepijeve familije“, žrtve ratnoga sukoba, posebice bombardiranja Zadra. Njezina obitelj u Preku spašava Talijana Luigija, člana talijanske obitelji u kojoj je ona od četrnaeste godine kućna pomoćnica, nakon što je ovaj izbjegao partizansko strijeljanje na otoku Ugljanu. Ivaniza postaje vrlo aktivno-intuitivni član obitelji koji lebdi poput manzonijanske Božje providnosti i nad individuama zrcali vrhunske ljudske altruističke sastavnice. U radu ćemo se pozabaviti potpuno novim sklopom psiholoških referenci o izrazito pozitivnom subjektu Hrvatice preko koje je i Preko afirmativno utkano u vrlo bogatu talijansku književnost o egzodusu, u kojoj Testa (sin Zadranke rođen u Veneciji) kao izvanredni pisac obiteljske memorijalistike balansiranom predajom koristi sjećanja i fakte bombardiranja Zadra, nudeći povremeno sugestivnu neonaturalističku prozu.

Ključne riječi: Preko, Silvio Testa, književnost o egzodusu, hrvatsko-talijanske književne veze

Dr. sc. **Živko Nižić**, red. prof. u miru (Sveučilište u Zadru). Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zadru, magistrirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu („Nikola Jakšić, zadarski književnik, prevodilac i rodoljub (1762–1841)“) i doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zadru („Kolizijske kulture u prozi Fulvija Tomizze“). Dugi niz godina nositelj je kolegija iz talijanske književnosti i teatra na Sveučilištu u Zadru te gostujući profesor na sveučilištima u Puli, Splitu i Mostaru. Stručni i znanstveni rad prvenstveno mu je orijentiran na dodire, kolizije i hrvatsko-talijanska prožimanja te teatar u duhu najbolje tradicije zagrebačke talijanističke škole. Bio je voditelj i suradnik na znanstvenim domaćim i međunarodnim projektima te je sudjelovao izlaganjima na brojnim međunarodnim znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i inozemstvu. Objavio je sedam knjiga (dvije u koautorstvu) i veći broj znanstvenih i stručnih radova te uredio tri zbornika radova. Dobitnik je nagrade za znanstveni rad „Frano Čale“ Talijanskoga kulturnog instituta u Zagrebu (2000.).

FOTOGRAFIJE PREKA IZ FUNDUSA GALERIJE UMJETNINA NARODNOGA MUZEJA ZADAR

U izlaganju će biti prikazane fotografije Preka iz fundusa Galerije umjetnina NMZ-a. Fotografije je najvećim dijelom izradio poznati hrvatski fotograf Ante Brkan, a nastale su u periodu od sredine 50-ih do 1980. godine. Također će biti prikazane i fotografije Mihovila i Zvonimira Novakovića koje su nastale oko 1915. godine.

Ključne riječi: Preko, Ante Brkan, braća Novaković, Dragutin Parčić

Ante Orlović rođen je 1991. godine u Zadru. Godine 2016. diplomirao je na Odjelu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru, završivši diplomski studij povijesti umjetnosti, konzervatorski i muzejsko-galerijski smjer. Godinu kasnije započinje stručno osposobljavanje za zvanje kustosa u Narodnom muzeju Zadar u trajanju od godinu dana. Od 2019. godine upisan je na Poslijediplomski studij Humanističke znanosti Sveučilišta u Zadru.

Nevena Štokić rođena je 1976. g. u Zadru. Godine 2002. diplomirala je povijest umjetnosti i sociologiju na Filozofskom fakultetu u Zadru Sveučilišta u Splitu. Od 2005. radi kao kustosica u Galeriji umjetnina Narodnoga muzeja Zadar.

KULINARSKI NAZIVI U FRAZELOGIJI MEDULINSKOGA I PREČKOGA GOVORA

U radu se konceptualno obrađuju frazemi s kulinarskim nazivljem kao sastavnicom u mjesnome govoru Medulina (Istra) i Preka na otoku Ugljanu. Korpus frazema prikupljen terenskim istraživanjem uspoređuje se s njihovim ekvivalentima u drugim čakavskim, novoštokavskim i kajkavskim govorima koji su zabilježeni u frazeološkim rječnicima. U kontrastivnoj analizi posebna se pozornost posvećuje utvrđivanju frazeoloških regionalizama i lokalizama.

Ključne riječi: mjesni govori, Medulin i Preko, frazeologija, kulinarsko nazivlje

.....

Lina Pliško rođena je u Puli. Godine 1983. diplomirala je na Pedagoškoj akademiji u Ljubljani hrvatski ili srpski jezik i književnosti i bibliotekarstvo. Godine 1985. diplomirala je na Pedagoškom fakultetu u Rijeci (sada Filozofskom fakultetu) hrvatski ili srpski jezik i književnosti. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 26. veljače 1999. stekla je akademski stupanj magistricе humanističkih znanosti obranivši radnju pod naslovom „Govor Barbanštine“, a 5. prosinca 2003. na istome je fakultetu stekla akademski stupanj doktorice humanističkih znanosti obranivši doktorsku disertaciju pod naslovom „Hrvatska gramatika Francesca Marije Appendinija“. U zvanje više asistencije birana je 9. rujna 2004., u znanstveno-nastavno zvanje docentice 6. travnja 2006., a u znanstveno-nastavno zvanje izvanredne profesorice 7. veljače 2012. godine. U zvanje znanstvene savjetnice izabrana je 18. siječnja 2019., a u znanstveno-nastavno zvanje redovite profesorice 17. srpnja 2019.

Nositeljica je kolegija Povijest hrvatskoga jezika, Uvod u dijalektologiju hrvatskoga jezika, Dijalektologija hrvatskoga jezika, Čakavski idiomi u Istri, Starije hrvatsko jezikoslovlje, Povijesna gramatika hrvatskoga jezika i Dijalektologija hrvatskoga jezika: Terenska istraživanja. Svojim priložima sudjeluje na domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima. U svojem znanstvenom radu usmjerena je na terenska istraživanja u čakavologiji, na dijalektološke klasifikacije i komparativistička dijalektološka istraživanja, u prvome redu jugozapadnoga istarskog dijalekta.

.....

Marijana Fabjanić diplomirala je engleski jezik i književnost i talijanski jezik i književnost 1994. godine na Filozofskom fakultetu u Zadru, a doktorirala je na Poslijediplomskom doktorskom studiju jezikoslovlja na Sveučilištu u Zadru 2014. godine obranivši disertaciju „Romanizmi u suvremenoj čakavskoj poeziji na govornima otoka Ugljana“. Na Sveučilištu u Zadru je od 2009. do 2016. na Odjelu za talijanistiku izvodila nastavu iz kolegija Fonologija suvremenog talijanskog jezika, Prevođenje i poslovna komunikacija na stranom jeziku te Talijanski jezik za studente drugih odjela, a od 2016. na Odjelu za turizam i komunikacijske znanosti predaje Talijanski jezik I, II, III i Talijanski jezik struke. Područja njezina znanstvenog interesa jesu prvenstveno hrvatsko-talijanski kulturni i jezični dodiri te talijanski jezik u turizmu. Objavila je nekoliko znanstvenih i stručnih radova i sudjelovala s izlaganjem na više međunarodnih i domaćih skupova. Bila je članica organizacijskoga odbora jedne međunarodne znanstvene konferencije. Sa studentima provodi aktivnosti popularizacije znanosti te sudjeluje u edukativnim programima za širu javnost. Kontinuirano se usavršava na seminarima i radionicama.

Poveznica na mrežnu adresu osobnoga profila na Hrvatskoj znanstvenoj bibliografiji (CROSB): <http://bib.irb.hr/lista-radova?autor=323295>

.....

Igor Radeka

NIŽA GIMNAZIJA NA OTOKU GALEVCU NADOMAK PREKA (1901. – 1943.)

Jedina srednja škola u zadarskom kotaru izvan grada Zadra u prvoj polovici XX. stoljeća bila je privatna Niža gimnazija na otočiću Galevcu, udaljenom osamdesetak metara od preške rive na otoku Ugljanu. Gimnazija je djelovala u samostanu sv. Pavla Pustinjaka pod vodstvom katoličkoga crkvenog reda franjevaca trećoredaca. Pripremajući se za redovnike svećenike, učenici su se odgajali i obrazovali u gimnaziji, tj. živjeli su i školovali se u samostanu. Posebno značajno razdoblje za gimnaziju započelo je 1921./1922. godine, kada Zadar okupira Italija. U to je vrijeme gimnazija na Galevcu jedina srednja škola s hrvatskim nastavnim jezikom na prostoru između Šibenika i Senja, odnosno Krka. Mnogi Zadrani u to vrijeme napuštaju svoj grad i naseljavaju se u raznim mjestima nove Kraljevine SHS, među kojima i u Preku i okolnim ugljanskim mjestima. U to vrijeme ne samo Prečani nego i Zadrani u izbjeglištvu šalju na školovanje svoju djecu u galevačku gimnaziju. Škola u to vrijeme djeluje ne samo kroz interni nego i eksterni odjel. U tim okolnostima broj eksterne (svjetovne) djece raste. Za razliku od djece u internom odjelu, djeca seu eksterne odjelu školuju u gimnaziji, ali žive u Preku i drugim obližnjim ugljanskim mjestima. Zbog ratnih prilika Niža gimnazija na malenom otoku Galevcu prestaje s radom 1942./1943. nakon 42 godine rada i školovanja 12 generacija (1901. – 1943.). U radu koji slijedi analiziraju se razvoj gimnazije na otočiću Galevcu, izmjene njezinih mirnih i turbulentnih razdoblja, nastojanja da omogući odgoj i obrazovanje mladih s pravom javnosti, borba za pronalazak kvalificiranih nastavnika, za unaprjeđenje kvalitete smještaja i rada škole.

Glavne riječi: Niža gimnazija, Galevac, Preko, odgoj i obrazovanje

.....

Igor Radeka rođen je 3. veljače 1963. godine u Zadru. Proučava povijest pedagogije i teoriju nastave. Glavni je istraživač, koordinator ili suradnik na više znanstvenih projekata, kao i EU-projekata financiranih iz strukturnih fondova. Pročelnik je Odjela za pedagogiju Sveučilišta u Zadru. Predsjednik je Sektorskoga vijeća za odgoj, obrazovanje i sport. Član je Ekspertne radne skupine za kurikularnu reformu te Matičnoga odbora za polja pedagogije, edukacijsko-rehabilitacijske znanosti, logopedije i kineziologije. Potpredsjednik je Hrvatskoga pedagoškog društva. (Ko)autor je šest knjiga, koautor i korednik je jednoga sveučilišnog udžbenika, glavni je urednik jednoga zbornika radova i jedne monografije, (ko)autor je poglavlja u sedam knjiga, objavio je 70 članaka u časopisima i zbornicima radova te održao 37 izlaganja na znanstvenim skupovima. Redoviti je profesor u trajnom zvanju.

.....

Maja Runje

JAVNI PROSVJED U PREKU 1956.

Tijekom 1955. političke su vlasti u Zadru zaoštrile agitaciju da se redovnicima Provincije franjevaca trećoredaca glagoljaša oduzme samostan sv. Pavla Pustinjaka na Galevcu. U listopadu 1956. Narodni odbor Općine Preko donio je rješenje o oduzimanju polovice samostana u korist Sekretarijata za narodno zdravlje i socijalnu zaštitu Kotarskoga narodnog odbora Zadar za smještaj internata za dopunsko školovanje djece palih boraca. Policija je 26. prosinca 1956. na Galevac dopratila zidare Građevinske zadruge „Budućnost“ Kali da počnu s prezidavanjem. Prečki je puk pohrlilo „svome“ samostanu upomoć. Razvio se javni prosvjed, s vrlo velikim brojem sudionika. O događaju danas govore živi svjedoci. U samostanskoj su pismohrani dokumenti o postupcima izvlaštenja. U Hrvatskom je državnom arhivu u Zadru Udbin dosje s dokumentima o istragama protiv brojnih Prečana i osobito opširan spis o dr. fra Ljudevitu Gregovu, župniku Preka i gvardijanu samostana na Galevcu. U Hrvatskom su državnom arhivu u Zagrebu pojedini drugi dokumenti, primjerice pismo Veljka Mašine Anti Soriću o prosvjedu, pisano u Rimu u siječnju 1957., uloženo u Udbin dosje o političkom progonu fra Rudija Jeraka, o istrazi, presudi i izdržavanju petnaestogodišnje zatvorske kazne.

Ključne riječi: postupak izvlaštenja dijela samostana, dr. fra Ljudevit Gregov, javni prosvjed, Kruno Mašina, Veljko Mašina, Prečani u otporu diktaturi

.....

Maja Runje rođena je 1949. u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1973. diplomirala je engleski jezik i književnost i francuski jezik. Uoči i tijekom studija provela je tri godine u Brightonu u Engleskoj i u Parizu u Francuskoj na fizičkim poslovima. Od 1974. u iseljeništvu je u Njemačkoj. Završila je dodiplomski studij pedagogije na Sveučilištu u Mainzu te je radila kao socijalna savjetnica u obiteljskim savjetovalištima Biskupije Limburg u Wiesbadenu. Tijekom 1995. vratila se u Hrvatsku te je radila kao profesorica stranih jezika na srednjim školama u Zagrebu. Aktivistica je – osnivačica i dugogodišnja voditeljica kulturnih i političkih udruga, primjerice Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden, Građanske inicijative „Krug za Trg“ Zagreb. Objavila je članke i stručne radove u nizu časopisa, a 2017. g. knjigu *O ljudima i životu u književnom djelu Mile Budaka*. Od 2015. g. živi u Zadru.

.....

Mario Soljačić

POVJERENSTVO HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG DRUŠTVA SVETOG JERONIMA U PREKU (1913. – 1933.)

Hrvatsko književno društvo svetoga Jeronima ustanovljeno je 1868. godine u Zagrebu na poticaj zagrebačkoga nadbiskupa – kardinala Josipa Haulika. Svrha je društva bila objavljivanje knjiga nabožnoga, poučnoga i zabavnoga sadržaja za šire hrvatske slojeve. Uz djela iz književnosti objavljivale su se knjige iz područja vjere, gospodarstva, domaćinstva, povijesti, prirodnih znanosti i dr. U svome djelovanju i radu Društvo osniva povjerenstva i imenuje povjerenike u pojedinim sredinama. Njihov je primarni zadatak bio upisivanje novih članova u Društvo, skupljanje članarine, primanje i raspacavanje knjiga i dr. U većini sredina povjerenici su bili mjesni župnici, no tu su službu izvršavali i pojedinci iz drugih zanimanja. U mjestu Preku povjerenstvo je ustanovljeno 1913. i djeluje do 1933. godine. U radu će se prikazati rad povjerenstva u Preku s osvrtom na članstvo Prečana u Književnome društvu svetog Jeronima.

Ključne riječi: Društvo sv. Jeronima, Preko, povjerenstvo, članovi društva

.....

Mario Soljačić rođio se 18. veljače 1964. u Drenovcima. Katolički bogoslovni fakultet završio je u Zagrebu, a Filozofski fakultet u Zadru (prof. hrvatskog jezika i književnosti). Na Sveučilištu u Zadru 2018. završio je Doktorski studij Humanističke znanosti. Trenutno je župnik u Murvici i Briševu.

.....

OSOBNI ARHIVSKI FOND BISKUPA JOSIPA MARČELIĆA (HR-AZDN-36) IZ ARHIVA ZADARSKE NADBISKUPIJE

U arhivu zadarske nadbiskupije čuva se građa naslovljena *Osobni arhivski fond Josip Marčelić* (pod signaturom HR-AZDN-36), koja je pripadala biskupu Josipu Marčeliću (Preko, 1847. – Dubrovnik, 1928.). Riječ je o četirima kutijama rukopisne građe iz razdoblja od 1873. do 1918. godine. Rukopisi su dijelom pisani na hrvatskom, a dijelom na latinskom jeziku. Unutar dviju kutija nalaze se biskupove zabilješke naslovljene Predavanja iz biblijskih studija Novoga zavjeta na zadarskoj bogosloviji, gdje se čuvaju njegovi komentari na novozavjetne Pavlove poslanice (primjerice *Comm. in Ep. ad Eph.*; *Comm. in Ep. ad Rom.*; *Comm. in Ev. S. Marci*). Unutar jedne se kutije nalaze biskupovi komentari evanđelja (*Comm. in Ev. S. Marci*, *Comm. in Ev. S. Matthaei*, *Comm. in Ev. S. Lucae* i *Comm. in Ev. S. Ioannis*), dok se u četvrtoj kutiji, osim biskupovih predavanja naslovljenih *Annus Nativitatis Chr.* i *S. Chrysostomus interpret N. T. cum Augustino comparatus*, čuvaju razne biskupove propovijedi, spis *O svećeništvu* i biskupova disertacija *Dissertatio habita Vindebonae a. 1873.* Budući da je riječ o arhivskom fondu koji još nije detaljnije proučavan, preliminarno će se u izlaganju dati pregled sadržaja rukopisne građe s posebnim naglaskom na opis paleografskih i jezičnih karakteristika latinskih spisa biskupa Marčelića.

Ključne riječi: biskup Josip Marčelić, arhivski fond Zadarske nadbiskupije, paleografska analiza

Diana Sorić docentica je na Odjelu za klasičnu filologiju Sveučilišta u Zadru. Magistrirala je na temu „Klasifikacija pisama Antuna Vrančića“, a doktorirala s temom „Obiteljska korespondencija Antuna Vrančića: kritičko izdanje rukopisa i jezično-stilske osobitosti“. Na Odjelu za klasičnu filologiju predaje nekoliko kolegija iz rimske književnosti na preddiplomskoj razini, a na diplomskoj razini drži kolegij Hrvatski latinitet. Kontinuirano se bavi književnim opusom hrvatskoga latinista i humanista Antuna Vrančića.

Teuta Serreqi Jurić docentica je na Odjelu za klasičnu filologiju Sveučilišta u Zadru. Doktorirala je na temu „Usporedba jezično-stilskih osobitosti Porfirogenetovih spisa ‚Vita Basilii‘ i ‚De thematibus‘“ na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Bavi se proučavanjem literarne ostavštine bizantskoga cara Konstantina VII. Porfirogeneta.

LADANJSKE KUĆE U PREKU

Mjesto Preko, kao i cijeli otok Ugljan, bilo je jedno od omiljenih „ljetovališta“ zadarskoga plemstva, o čemu svjedoče povijesni zapisi i nekolicina sačuvanih građevina. Glavnu ulogu u odabiru Preka predstavljala je njegova dostupnost, a ujedno dovoljna udaljenost od gradskoga središta, kao i specifičnost otočnoga ambijenta. Naime, već u 15. stoljeću, u skladu s renesansnom idejom ladanja, u Preku podižu kuće pripadnici obitelji Grisogono, Nassis, Begna i crkveni velikodostojanstvenici. U narednim će stoljećima na važnosti dobivati svi otočni posjedi kao mjesta sklanjanja od epidemija kuge i turske opasnosti, pa će se i u Preku podizati nove ladanjske kuće, a stare će preuzimati novi vlasnici. Među njima je svakako najpoznatija kuća Crnica (Jardin), u kojoj je kasnije živio znameniti slikar Francesco Salghetti-Drioli. Većina je ljetnikovaca bila skromne arhitekture i dimenzija, no odlikovali su se posebno njegovanim vrtovima, poput onih do danas prepoznatljivih uz kuće Crnica, Tocilj, Felicinović i Mihatov. Većina ih je tijekom vremena uvelike pregrađena, a neki su i recentno porušeni. Stoga će se nastojati istaknuti značenje takve arhitekture te uputiti na moguću valorizaciju toga zanemarenog segmenta kulturne baštine Preka.

Ključne riječi: Preko, ladanjska arhitektura, zadarsko plemstvo, zadarski nadbiskup, humanizam

SAKRALNA BAŠTINA PREKA

U Preku je tijekom povijesti postojalo ukupno sedam crkava, dvije od njih su porušene: crkva sv. Mihovila u sklopu samostana i utvrde sv. Mihovila i crkva sv. Martina, dok su ostale do danas u funkciji. Dat će se pregled sakralnoga graditeljstva od najranijih crkava sv. Marije na Ošljaku i crkve sv. Andrije (stara župna crkva) preko srednjovjekovnih crkava, one sv. Ivana Krstitelja i samostanske crkve sv. Pavla na otočiću Galevcu do nove župne crkve. Nastojat će se ukazati na najvažnije umjetnine sačuvane u crkvenim interijerima, kao i na donatore, umjetnike i arhitekture koji su svojim djelovanjem obogatili našu lokalnu baštinu.

Ključne riječi: Preko, sakralna arhitektura, slikarstvo, skulptura, liturgijski namještaj

Sofija Sorić rođena je 1975. godine u Zadru. Studij povijesti umjetnosti i talijanskoga jezika i književnosti završila je 2003. godine na Sveučilištu u Zadru, a doktorirala je 2013. godine na Poslijediplomskom doktorskom studiju povijesti umjetnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Od 2004. godine zaposlena je na Odjelu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru, a od 2015. godine u zvanju je docenta. Znanstveno je usmjerena istraživanju profane arhitekture srednjega i novoga vijeka. Objavila je niz znanstvenih i stručnih radova, koji se, između ostalog, dotiču i povijesne arhitekture na otoku Ugljanu.

fra Božo Sučić

FRANJEVCI TREĆOREDCI KAO ŽUPNICI I PASTORALNI DJELATNICI U PREKU

Franjevci trećoredci 1446. godine osnivaju svoj samostan svetoga Pavla Pustinjaka na Školjiću. U svojoj višestoljetnoj povijesti djeluju na području vjere i kulture, školstva i drugih područja. Zbog manjka biskupijskih svećenika u specifičnim pastoralnim potrebama franjevci preuzimaju vođenje župe Preko. U radu će se prikazati njihovo djelovanje u razdoblju od 1850. do 1875. godine, kao i u XX. st.

Cljučne riječi: franjevci, župa Preko, župnici

Fra Božo Sučić rođen je 17. ožujka 1944. u Ljubunčiću u Bosni i Hercegovini. Katolički bogoslovni fakultet završio je u Zagrebu, a Filozofski fakultet u Zadru (prof. povijesti i arheologije). Trenutno je gvardijan samostana sv. Pavla na Školjiću.

David Štrmelj

NEKOLIKO BILJEŽAKA O UTVRDI SV. MIHOVILA

Utvrda sv. Mihovila na otoku Ugljanu prvorazredni je spomenik srednjovjekovne fortifikacijske arhitekture u zadarskoj regiji. Ovo izlaganje pokušat će ponuditi odgovore na nekoliko pitanja o kojima u znanstvenim krugovima za sada još nema konsenzusa, prvenstveno kada treba datirati prvu fazu izgradnje utvrde; nadalje, kako je tekao proces demilitarizacije i degradacije objekta te, naposljetku, zašto je kao mjesto izgradnje utvrde odabrano baš brdo iznad Preka, a ne npr. obližnji Šćak.

Cljučne riječi: Preko, Ugljan, sv. Mihovil, utvrda

David Štrmelj rođen je 1986. godine u Zadru. U rodnom gradu završio je osnovnu i srednju školu, osim prvog razreda osnovne škole, koji je zbog ratnih prilika završio u Preku na otoku Ugljanu. Godine 2012. završio je na Sveučilištu u Zadru dvopredmetni diplomski studij povijesti i jednopredmetni diplomski studij arheologije te je 2013. godine upisao na istom sveučilištu poslijediplomski znanstveni studij Arheologija istočnoga Jadrana. Iste godine radio je kraće vrijeme kao profesor povijesti u zadarskoj Privatnoj gimnaziji. Sam ili u koautorstvu objavio je 13 članaka. Sudjelovao je na pet znanstvenih konferencija, a za vrijeme studija i kasnije sudjelovao je na dvadesetak arheoloških iskopavanja, uglavnom u sjevernoj Dalmaciji.

Ivan Tot

ODRŽIVA OPSKRBA VODOM U PREKU

Geološka podloga otoka Ugljana stvara preduvjete za iskorištavanje vodnih resursa. Danas se u Preku od toga koristi jako malo, tek nekolicina privatnih bunara, i to kao pomoćni izvor vode. Glavni je izvor javna vodoopskrba. Najvažnija pomoć uz to su cisterne, koje većina stanovništva i dalje koristi. U sklopu ovoga rada provedeno je istraživanje na stotinjak ispitanika. Pitanja su se odnosila na starost cisterne, zapreminu, broj korisnika i dostatnost. Rezultati pokazuju da na ovom uzorku postoji jedna iz 18. stoljeća, dvije iz 19. te najveći dio iz druge polovice 20. st. Intenzitet je izgradnje cisterni opao uvođenjem javne mreže, ali domaće stanovništvo ima tendenciju izgradnje. Prosječna je zapreminna oko četrdeset tisuća litara. U pravilu se jednom cisternom koristi tročlana obitelj. Dostatnost nije potpuna zbog modernoga načina života. To je bio način vodoopskrbe još u antici. U Preku je sačuvana jedna

rimska cisterna. U franjevačkom samostanu na otočiću Galevcu (Školjić) još je u upotrebi omanja iz 15. st. Dvije su velike javne cisterne također napuštene te je jedna od njih djelom uklonjena radi izgradnje škole. Vrulje i lokve skoro su potpuno zapuštene i izvan upotrebe. U budućnosti se predviđa nestašica vode. Preko bi se moglo osloniti na vlastite izvore podzemne vode i na kišnicu. Trebalo bi poticati daljnju gradnju privatnih cisterni te pokušati vratiti u funkciju obje velike cisterne.

Ključne riječi: održivo upravljanje, voda, Preko, cisterne

Ivan Tot rođen je 3. studenog 1977. u Vinkovcima. Osnovnu školu završio je 1992. u Cerni, a srednju obrtničku 1995. u Županji. Dopunsko srednjoškolsko obrazovanje (četvrti razred) završio je u Zagrebu 1997. Preddiplomski studij podvodnih znanosti i tehnologija na Odjelu agronomije, ekologije i akvakulture završio je 2016. godine. Na istom je odjelu završio i diplomski studij (smjer Održivo upravljanje vodenim ekosustavima) (uz rad).

Ante Uglešić

NAJRANIJI KRŠĆANSKI TRAGOVI NA PODRUČJU PREKA

U rimsko doba prostor Preka bio je dio agera grada Zadra (*Colonia Iulia Iader*) i zbog toga pretpostavljamo da se kršćanstvo vrlo rano proširilo na taj ruralni gradski dio. Nažalost, ostatci iz ranokršćanskoga vremena na području toga naselja još su uvijek relativno vrlo skromni. Na temelju dosadašnjih spoznaja pretpostavlja se da ranokršćansku crkvu treba tražiti na prostoru današnje grobišne crkve Gospe od Rozarija, koju se na temelju arhivskih dokumenata povezuje sa srednjovjekovnom crkvom posvećenom sv. Andriji. Na ranokršćansko podrijetlo te crkve upućuju nalazi kamene plastike ugrađeni u njezinoj unutrašnjosti te sarkofazi na groblju i obali, a iz iste su crkve najvjerojatnije i ulomci ranokršćanske kamene plastike koji sa danas čuvaju u samostanu sv. Pavla Pustinjaka na obližnjem otočiću Galevcu (Školjiću). Moguće je da je istoj crkvi pripadao ulomak stupića s kapitelom pronađen pri istraživanju i obnovi protoromaničke ili ranoromaničke crkvice sv. Ivana Krstitelja (11./12. stoljeće) kod današnjega trajektnog pristaništa. U ranokršćanskom razdoblju također je nastala današnja crkva sv. Marije na otočiću Ošljaku, ranije posvećena sv. Jeronimu, a njezina gradnja datira se okvirno u 5. – 6. stoljeće.

Ključne riječi: ranokršćanstvo, Gospe od Rozarija, sv. Andrija, sv. Ivan, Ošljak, sv. Marija, sv. Jeronim

Ante Uglešić završio je studij arheologije i povijesti na Filozofskom fakultetu u Zadru. Godine 1987. zaposlio se kao asistent pripravnik na Filozofskom fakultetu u Zadru. Magistrirao je 1989. na Interuniverzitetskom centru za poslijediplomske studije u Dubrovniku, a 1997. na Filozofskom fakultetu u Zadru obranio je disertaciju. Godine 1997. izabran je u znanstveno-nastavno zvanje docenta, 2002. za izvanrednoga profesora, 2006. za redovitoga profesora (prvi izbor), a u ožujku 2012. za redovitoga profesora u trajnom zvanju. Zaposlen je na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru, gdje predaje na preddiplomskom, diplomskom i doktorskom studiju više kolegija iz starokršćanske i srednjovjekovne arheologije. Također predaje na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru. Kao suradnik ili voditelj sudjelovao je na sustavnim istraživanjima dvadesetak arheoloških lokaliteta, uglavnom na prostoru sjeverne Dalmacije. Bio je voditelj dvaju znanstvenih projekata: *Arheologija seobe naroda na istočnom Jadranu* i *Srednjovjekovno arheološko nasljeđe južne Hrvatske od 5. do 17. stoljeća*. U okviru programa *Cultural Heritage without Borders* vodi projekt *Istraživanje crkve Gospe Pomoćnice u Prizrenu*. Opredijelio se za rad na užem razdoblju seobe naroda i prijelaza iz rimskoga doba u srednji vijek, iz čega je napisao najveći broj znanstvenih radova, tri poglavlja u knjizi i dvije knjige. Također se bavi pitanjima nacionalne (starohrvatske) arheologije i iz te je tematike objavio više znanstvenih radova.

Sanda Uglešić

OSNOVNO ŠKOLSTVO U PREKU ZA VRIJEME AUSTRIJSKE VLASTI

Proces opismenjavanja stanovništva u Preku započeo je pokretanjem škole 40-ih godina 19. stoljeća, kada je na inicijativu Ordinarijata u Zadru bila osnovana škola. Prvim učiteljem u školi postaje lokalni župnik Vid Dunatov. Pohađanje u početku rada škole nije bilo redovito, a broj je učenika bio malen. Tek je donošenjem pokrajinskih školskih zakona 70-ih godina 19. stoljeća zabilježen kontinuirani rast broja učenika uvjetovan zakonskim odredbama o obveznom pohađanju osnovne škole. U Preku je od 1880. godine djelovala ženska pučka škola te su u mjestu krajem 19. stoljeća postojale dvije pučke škole koje su 1894. bile spojene u jedinstvenu mješovitu pučku školu. Razvitak pučke škole u Preku u tom je razdoblju umnogome ovisio o mogućnostima pokrajinskoga školstva Kraljevine Dalmacije budući da je širenje mreže osnovnih škola u pokrajini zahtijevalo znatna materijalna sredstva. Unatoč tome u Preku se početkom 20. stoljeća gradi i oprema nova školska zgrada. Škola u Preku jedna je od starijih pučkih škola u zadarskome kotaru i prva na otoku Ugljanu, stoga je njezina uloga u povijesti otočnoga školstva iznimno značajna.

Ključne riječi: Preko, osnovnoškolsko obrazovanje, pomoćna škola, javna muška pučka škola, ženska pučka škola, redovna mješovita pučka škola

.....
Sanda Uglešić završila je studij povijesti i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zadru. Magistrirala je 2007. s temom „Hrvatsko pučko školstvo od 1869. do 1941. u svjetlu pozitivnog zakonodavstva“, a doktorirala je na Sveučilištu u Zadru godine 2011. disertacijom „Obrazovanje pomoraca na hrvatskom dijelu Jadrana u svjetlu zakonske regulative 20. stoljeća“.

Od 2006. zaposlena je na Odjelu za povijest Sveučilišta u Zadru, gdje sudjeluje u izvođenju nastave i seminara iz više kolegija na preddiplomskoj i diplomskoj razini studija. Godine 2012. izabrana je u znanstveno-nastavno zvanje docenta, a 2019. za izvanrednoga profesora. Istražuje hrvatsku modernu i suvremenu povijest te je fokusirana na proučavanje povijesti školstva u hrvatskim zemljama, osobito povijesti dalmatinskoga školstva za austrijske uprave i razdoblja koje neposredno slijedi nakon sloma Habsburške Monarhije. Također proučava i povijest hrvatskoga pomorstva.

.....

Teodora Vigato

REDATELJ ŠIME DUNATOV

U radu se istražuju redateljski postupci Šime Dunatova u Hrvatskom narodnom kazalištu Zadar i u dramskim amaterskim družinama. U režiranju predstava profesionalaca, ali i dramskih amatera koristio je iste redateljske postupke – sistem Stanislavskoga, koji je sredinom 20. stoljeća u hrvatskoj kazališnoj umjetnosti odobravalu tada dominantna politika. Iz oskudnih podataka o bogatome radu Šime Dunatova autorica rekonstruirala repertoar koji dovodi u vezu s aktualnom poslijeratnom socrealističkom književnom koncepcijom.

Ključne riječi: Šime Dunatov, Hrvatsko narodno kazalište Zadar, repertoar, metoda Stanislavkoga

.....

Teodora Vigato, izv. prof. u miru, diplomirala je u Zadru na Filozofskom fakultetu kroatistiku i pedagogiju. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu magistrirala je temom „Kompozicijske i poetske osobitosti hrvatske prosvjetiteljske drame“. Doktorirala je na Sveučilištu u Zadru temom „Stilske i poetske osobitosti hrvatskih vizija svetog Bernarda“. Objavila je brojne radove i knjige iz teorije i povijesti lutkarstva te obradila različite teatrološke teme iz starije hrvatske književnosti.

.....

Manuela Vladić-Maštruko

SLIKOVNICA *BIJELE RIBICE LAVANDIJERICE* AUTORICE MANUELE VLADIĆ-MAŠTRUKO

Slikovnica *Bijele ribice lavandijerice* zamišljena je sa željom da se mladim naraštajima na njima prihvatljiv i primjeren način predstavi kulturna i tradicijska baština otoka i tragični događaj u kojem su stradale prečke pralje/priješke *lavandijere*.

Autorica je priču i ilustracije o lavandijerama zamislila kao spoj faktografskih i povijesnih činjenica, tradicijskih običaja i lokalnoga narječja s umjetničkom maštom. Elementi čudesnosti izmjenjuju se s uvjetima običnoga života, a napetost između zadane okosnice i kreacije razrješava se u bajkovitom epilogu: utopljenice nalaze novi život u moru, u tijelima bijelih ribica postaju čuvarice/vidarice mora, mjesta Preka i otočića Galevca te nas pozivaju na otkrivanje višestruke upisanosti mora u kulturno tkivo otočke zajednice i kulturno-društveno-biološke zajednice u cjelini.

Suvremena bajka se danas transformira na realističnoj osnovi, putem kakvim se razvijala i literatura, zbilja joj nije tuđa i usmjerena je k budućnosti. „Prihvatimo li misao da se zbiljski život u bajkama može modificirati, naći ćemo u većini prikazanih shvaćanja mogući djelić istine.“ (Maja Bošković-Stulli, *Bajka*, 1982., časopis *Umjetnost riječi*). S obzirom na to da se život na otoku danas umnogome razlikuje od vremena u kojem su živjele prečke pralje, a blagodati suvremenoga načina života ugrožavaju ne samo kulturnu već i prirodnu baštinu, slikovnica *Bijele ribice lavandijerice* nosi u sebi i ekološku notu i poruku koja, međutim, nije prikazana u izravnom tumačenju, već simboličkom taloženju (prikazanih zbivanja, riječi i slika), jer „bajke uvijek sadrže – ili barem se nužno čini da sadrže – više iskustva nego bilo koje njihovo tumačenje“ (Maja Bošković-Stulli, *Bajka*, 1982., časopis *Umjetnost riječi*).

Ključne riječi: slikovnica, priča, prečke lavandijere, vidarice

.....

Manuela Vladić-Maštruko rođena je 1962. godine. Odrasla je u Zadru, školovala se u Zagrebu, gdje je 1985. diplomirala slikarstvo na ALU-u u klasi profesora F. Kulmera.

Priredila je 32 samostalne izložbe i sudjelovala na brojnim skupnim izložbama u Hrvatskoj i inozemstvu. Uz profesionalni umjetnički rad bavi se praktičnim i istraživačkim radom u području dječjega likovnog stvaralaštva. Napisala je i ilustrirala 13 autorskih slikovnica te ilustrirala brojne slikovnice hrvatskih i stranih književnika za djecu. Povremeno objavljuje eseje iz područja umjetnosti i stručne članke s temom ilustracije te sudjeluje na međunarodnim konferencijama sa srodnim izlaganjima. Za svoj umjetnički rad primila je više nagrada i priznanja.

.....

IVO I JOSIP MARCELIĆ – DVOJICA ISTAKNUTIH LIJEČNIKA IZ PREKA

Obitelj Marcelić u Preku imala je više istaknutih članova u XIX. i XX. stoljeću. Nakon promocije na Medicinskom fakultetu u Innsbrucku Ivo Marcelić (Preko, 1863. – Zadar, 1934.) od 1891. do 1923. radio je u Pokrajinskoj bolnici u Zadru kao pomoćni, zatim primarni liječnik i ravnatelj bolnice. Uz posao liječnika u bolnici i privatnoj ordinaciji, značajan je njegov angažman u Zdravstvenom vijeću pri Namjesništvu te u hrvatskim društvima u Zadru. Rodnom Preku i sumještanima bio je uvijek na usluzi. Od 1923. bio je kotarski liječnik u Preku do umirovljenja 1928., a zatim je od 1928. bio liječnik jugoslavenskoga konzulata u Zadru – besplatno je liječio oko 300 siromašnih jugoslavenskih obitelji u Zadru. U dva navrata predsjednik je Općine Preko po dolasku jugoslavenskih vlasti na otok Ugljan. Njegov sin Josip Marcelić (Zadar, 1893. – Šibenik, 1937.) završio je hrvatsku gimnaziju u Zadru. Medicinu je studirao u Innsbrucku i Beču. Nakon promocije 1918. ostao je na odjelu prof. N. Ortnera. Kratko je radio u Državnoj bolnici u Beogradu, a zatim na internom odjelu Banovinske bolnice u Šibeniku. Neko je vrijeme specijalizirao na odjelu za tuberkulozu u Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu. U kratkom je vremenu u Šibeniku osuvremenio rad bolničkoga laboratorija i tako unaprijedio svakodnevni rad internoga odjela. Objavio je nekoliko članaka u *Liječničkom vjesniku*. Obojica su pokopani u Preku.

Ključne riječi: medicina, povijest medicine, Dalmacija, Zadar, Preko

Ivica Vučak (1953.) liječnik je u mirovini, pulmolog. Završio je gimnaziju u Zadru (1968. – 1972.) te Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (1972. – 1977.). Član je Hrvatskoga pulmološkog društva Hrvatskoga liječničkog zbora i Hrvatskoga društva za povijest medicine Hrvatskoga liječničkog zbora. Član je uredništva *Liječničkih novina*, glasila Hrvatske liječničke komore. Objavio je više članaka iz područja povijesti medicine.

TRADICIONALNO POMORSKO I RIBARSKO NAZIVLJE U PREKU

Preko nije pomorsko i ribarsko mjesto u tradicionalnome smislu riječi. Međutim, zbog razgranata prekomorskoga posjeda mnogi su njegovi stanovnici bili razmjerno vični plovidbi na jedra pa se među starijim Prečanima do danas dobro sačuvalo nazivlje drvenoga broda. S druge strane, malo je ribarstvo ovdje, kao i u nekim drugim pretežno poljoprivrednim naseljima na zadarskim otocima i obali, predstavljalo nezanemarlivu sekundarnu aktivnost. Upravo u području maritimnoga leksika Preko se, zajedno s nekim susjednim mjestima, odlikuje nizom specifičnih rješenja. U ovome se radu te značajke analiziraju u širem kontekstu sjeverne Dalmacije, a razmatra se i uloga Preka u širenju venecijanizama, s obzirom na tijesne veze ovoga mjesta sa Zadrom.

Ključne riječi: Preko, otok Ugljan, maritimni leksik, venecijanizmi

Nikola Vuletić redoviti je profesor na Sveučilištu u Zadru. Bavi se temama iz jezične povijesti Dalmacije te proučavanjem maritimnoga leksika hrvatskih govora. Voditelj je projekta JAPRK (*Jezični atlas pomorske i ribarske kulture Dalmacije i Kvarnera*).

Hrvoje Bazina nedavno je diplomirao hrvatski jezik i književnost na Sveučilištu u Zadru te surađuje na projektu JAPRK.

ANTE TONI VALČIĆ KAO PJESNIK I LEKSIKOGRAF

Pjesnik Ante Toni Valčić (1. lipnja 1932. – 2. ožujka 2017.) bio je rodnom s otočića Ošljaka (Lazareta). Rodni otok bio je njegovim trajnim pjesničkim nadahnućem. Pisao je na hrvatskom standardnom jeziku i na mjesnom ošljačkom govoru. Dijalektni je pjesnički izričaj postupno postajao sve snažniji u njegovu stvaranju. Tomu je nedvojbeno pridonijelo i usporedno sastavljanje *Rječnika govora otoka Ošljaka*, koji je objavio 2012. g. Skupljanje i bilježenje ošljačkih riječi vjerojatno je utjecalo i na pjesnički jezik njegove standardnojezične, ujedno i prve pjesničke zbirke, naslovljene *U krilu škoja* (1996.). Već u toj zbirci rabi zamjetan broj ošljačkih dijalektalizama. Upravo takva težnja za usklađenošću pjesničkoga sadržaja i pjesničkoga izričaja

odvojila je Valčića od stihova na standardnom jeziku i trajno ga usmjerila prema dijalekatnomu pjesništvu. Plod je tih težnji njegova prva dijalekatna pjesnička zbirka *Nikoga ni* (1998.), kojom se aktivnije priključio čakavskomu dijalekatnomu književnomu krugu zadarskoga područja. U idućoj svojoj čakavskoj dijalekatnoj zbirci *Surgoni sidri* (2004.) Valčić sigurno kroči poetskim stazama ošljačke čakavštine. Sve se više privija uz svoj ošljački govor, uz koji se čvrsto vezuje kao nekoć u djetinjstvu. Dodatni poticaj dala mu je i svijest o neminovnom skorom izumiranju njegova rodnoga govora jer na Ošljaku još živi samo nekoliko ljudi. Leksička rješenja koja je Valčić zabilježio u svojim pjesničkim djelima, a posebice leksički inventar njegova rječnika dragocjena su građa za jezikoslovne i ine analize različitoga tipa. U izlaganju će težište biti na leksičkoj i semantičkoj sastavnici Valčićeva stvaralaštva u tematskom kontekstu ošljačkoga otočnog miljea.

Ključne riječi: Ante Toni Valčić, Ošljak, pjesme, rječnik

Dr. sc. **Sanja Vulić** redovita je profesorica na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Predaje predmete koji se odnose na hrvatski standardni jezik, dijalektologiju i povijest jezika te nekoliko predmeta koji se odnose na hrvatsku dijasporu s različitih aspekata. Među prvim je sustavnim istraživačima čakavske dijalektne leksikografije. U novije se vrijeme najviše bavi jezikom hrvatskih pisaca kroz stoljeća. Kontinuirano se bavi istraživanjem hrvatske dijaspore. Objavila je više od 180 znanstvenih radova, oko 290 stručnih radova i osvrta te oko 480 kraćih tekstova pretežito popularno-znanstvenoga sadržaja. Autorica je ili suautorica 10 knjiga. Objavljuje u Hrvatskoj i u inozemstvu.
